

Hükümet Programı eleştirileri sırasında programın gereğinden fazla devletçi olduğu veya aksine devletçi yanının ağır basmadığı şeklinde görüşler ortaya çıktı. Konuya bir yaklaşım olarak Doçent Korkut Boratav'ın bir incelemesini yayımlıyoruz.

Devletçilik: Bağımsız bir kapitalist sanayileşme denemesi mi?

Korkut Boratav

1929-1945 yılları emperyalist sistemin uzun bir bunalım dönemidir. Etkilerini aşağı yukarı on yıl kadar sürdüren 1929 iktisadî bunalımı ve İkinci Dünya Savaşı bu uzun bunalım döneminin iki aşamasını oluşturur. Dönemin en çarpıcı özelliklerinden biri, emperyalist sistemle geri kalmış ülkeler arasındaki iktisadî bağlantılar sistemini, geri kalmışlığın ana nedenlerinden biri olarak görüyorsak, sözü geçen dönemin, az gelişmiş ülkeler için büyük bir tarihî fırsat doğurduğunu da söyleyebiliriz: Emperyalizmden bağımsız bir sanayileşme ve gelişme fırsatı... Bu fırsatın, sözü edilen dönemde, Asya, Latin Amerika halkları tarafından sosyalist iktidarlar altında kullanılmadığını biliyoruz. Ancak, 20. yüzyıl içerisinde, bir *bağımsız kapitalist gelişme* denemesi olarak, geri kalmış ülkelerde girişilen başlıca *anlamli* sanayileşme hamlelerinin emperyalizmin 1929-1945 bunalım yolları arasında gerçekleştirildiğini ileri süren gözlemciler vardır.

Dayandıkları örnekler daha ziyade Latin Amerika'ya aittir. Biz bu yazıda, kısaca, Türkiye'nin bu büyük tarihî fırsatı kullanıp kullanamadığı sorusunu ortaya atacağız ve 1932-1939 devletçilik dönemini bu açıdan değerlendirmeye çalışacağız.

Devletçi gelişmenin özellikleri

Biz, özelliği olan, kendine has bir iktisat politikası ve bir sanayileşme denemesi olarak Türkiye'de devletçiliğin 1932 — 1939 yılları dışına taşmadığı kanısındayız. Bu yılların gelişimini nitelendiren özellikler nelerdir?

Bir kere, bu yıllar, devlet yatırımlarının, devlet işletmeciliğinin ve devlet müdahalesinin iktisadî gelişmenin sürükleyici gücü haline geldiği bir dönem temsil ederler.

İkinci olarak, aynı yıllar, uluslararası ekonomik ilişkilerde dışa bağımlılığın asgariye indiği, koyu himayeci bir dış ticaret politikasının izlendiği, dış ticaret açıklarının yokolduğu, Batı kaynaklı ya-

bancı sermaye yatırımlarının büyük ölçüde azaldığı, milli kaynaklara dayanan bir bağımsız gelişme denemesini temsil eder.

Bu iki özelliğe bağlı olarak, millî ekonominin gelişim eğilimi, emperyalist ülkelerin kuyruğuna bağlı olmaktan bu yıllar içerisinde geniş ölçüde kurtulmuştur. Batı kapitalizmi, büyük bunalımın etkisi altında sarsılmakta iken. Türkiye ekonomisi bu sarsıntılara tabi olmaktan kurtulabilmiş ve hatta CHP iktidarı altındaki en hızlı ve en anlamlı sanayileşme dönemini 1932 - 1939 yılları arasında yaşamıştır. Dönemin bağımsız bir gelişme denemesini temsil ettiğini ilham eden ana olgu budur.

Sonuncu olarak, 1932 - 1939 yıllarının bir *kapitalist* gelişme denemesi olduğunda şüphe yoktur. Siyasî iktidarı oluşturan sınıf ittifaklarında değişiklikler olmasına rağmen bu, hâkim sınıfların çeşitli kanatları arasında meydana gelmiş ve devletçilik, sistemin uzun dönemli bekasına olumlu katkılar yapmıştır.

Dönüm noktasına nasıl ulaşıldı?

Devletçiliğin 1932'de başladığını belirttik. Halbuki, büyük bunalım 1929'da kopar; dış ticareti kontrole yönelmiş ilk himayeci tedbirler 1929 - 1930 yıllarında alınır ve devletçilik kavramı çevresindeki ilk siyasî tartışmalar, *Serbest Fırka* hareketi sırasında ve 1930 yılı içerisinde başlar. 1932 tarihi üzerinde ısrar etmemizin nedenlerini bu yüzden açıklamak gereklidir.

Lozan'da Türkiye'nin vermek zorunda kaldığı önemli bir tavize göre, Türkiye, 24 Ağustos 1928 tarihine kadar 1916 yılının Osmanlı gümrük tarifelerini uygulamayı üstleniyor; gümrükler ve diğer dış ticaret kontrolleri ile himayeci bir politika izlemesi imkânsız kılıyordu. 1929'da yeni ve himayeci bir gümrük tarifesi ne geçileceğini öğrenen yerli spekülâtorler, İthalatçılar ve dış çevreler bu yılın başında spekülâtif manevralara giriştiler; dış ticaret açığı 1929 yılında yaklaşık olarak iki misline çıktı ve hükümet çevrelerinin «para buhranı» diye adlandırdıkları ve Türk lirasının dış değerini hızla düşüren bir bunalım doğdu. 1929 ve 1930 yıl-

larında, hükümet çevrelerinin bu bunalıma karşı tepkisi, sırf gümrük resimlerine dayanan ılımlı bir himaye politikasının sınırlarını aştı ve hükümete dış ticareti *miktar* olarak kısıtlayabilecek ve bütün döviz işlemlerini, sermaye hareketlerini kontrol altına alabilecek yetkiler veren kanunların çıkarılması biçiminde tezahür etti. Türkiye'ye himayecilik devletçilikten önce gelmiştir. Bunun bir tesadüf değil, bir zorunluluk olduğuna aşağıda işaret edeceğiz.

1930 yılında, bir muvazaa muhalefeti olarak sahneye çıkan Serbest Fırka'nın açtığı liberalizm - devletçilik tartışması, köksüz ve suni bir tartışma idi. Serbest Fırka'cular, Cumhuriyet Halk Fırkası'nın devletçiliğini eleştirirken sadece demiryolu siyasetine ve inhisarlara yükleniyorlardı. İnhisarların bu yıllarda devlet işletmeleri olmadıklarını; çoğu kez yerli ve yabancı sermaye ortaklıklarından oluşan ve çok sayıda politikacıyı da hissedar ve yönetici olarak besleyen imtiyazlı şirketlere verilmiş bulduklarına işaret edelim. 1930 yılının «devletçilik» tartışmasının suniliğini zaman zaman tartışmacılar da ortaya koymuşlardır. Serbest Fırka liderlerinden Ağaoğlu Ahmet, sonradan yayınladığı *Serbest Fırka Hatıralarında*: «Eski CHF liberalin liberali (idi). İsmet Paşa'nın Sivas'ta irat ettiği nutuktan evvel CHF'nin devletçi olduğunu kimse bilmiyordu. Bu nutuktan sonradır ki Fırka, devletçi oldu. Demek ki yeni Fırkaya kurulmadan evvel 'serbest' namı vermiş olanların, eski Fırkaya da 'devletçi' sıfatını ilâve etmeye karar vermiş olduklarını kabul etmek lâzım.» diye yazıyordu. (s' 30)

Serbest Fırka hareketi, getirdiği iktisadî öneri ve eleştiriler bakımından önemli olmamakla birlikte, geniş halk yığınlarının siyasî iktidara karşı duydukları yaygın ve köklü hoşnutsuzluğun ifade edilmesine vasile sağlanması bakımından önem taşır. Halk yığınlarındaki hoşnutsuzluğun kaynaklarını tesbit etmek hiç de güç değildir. Büyük iktisadî bunalım, tarım ürün fiyatlarında olağanüstü bir düşmeye sebep olmuştur. Buğdayın kilosu 2, sütün kilosu 6-7 kuruşa düşmüştür. Sabit matrahlarla hesaplanan yol vergisi, arazi

vergi borçları; önceki yüksek fiyatlı dönemlere ait bankalara ve tefecilere faiz ve anapara borçları, düşen fiyatlar yüzünden dayanılmaz yükler haline geliyordu. Köylü, ayda yüzde beş faizle tefecinin kucağına düşüyor; Ziraat Bankası ise muhtaç köylüye değil, tüccara kredi açıyor; Sonunda tarlasını, hayvanlarını satmak zorunda kalan köylünün eline, bunların karşılığında da pek az birşey geçiyordu. İki yıl önce, çiftçinin on misli daha pahalıya aldığı bir çift öküz, 1930 yılında sadece otuz lira getiriyor ve bir küçük üreticinin arazi ve yol vergisini ancak karşılıyordu.

Buhran, toprakla ilgili bütün sınıf ve tabakalara ağır bir darbe vurmuştur ama, vergi tahsildarları ve Ziraat Bankası müdürleri biçiminde teccüm eden devlet, bu darbenin yoksul köylü için bir yıkım biçimine dönüşmesine sebep olan ana unsur olmuştur.

Kentlerin yoksul yığınları ve işçi sınıfı için de tablo karandır. Halk Fırkası'nın mahallî örgütleri, büyük çıkar sebeveleri haline gelmişlerdir. En üst düzeyde siyasetçiler, İş Bankası'na, imtiyazlı şirketlere ve diğer anonim ortaklıklara kurucu, hissedar ve yönetici olarak katılmışlar; yerli ve yabancı sermayeyle sıkı bir işbirliğine girişmişler ve zamanın moda olan deyimiyle «aferizm» dalgasına kapılmışlardır. Daha alt düzeyde, CHF partizanları, çeşitli ayak oyunları halkın sırtından geçimlerini sağlamaktadırlar. İstanbul Liman Şirketi reisi A. Hamdi (Başar), İstanbul liman işçileri adına kurulan, fakat işçilere beş paralık bir yararı olmayan amele cemiyetinin, nasıl CHF partizanlarının yemliği haline geldiğini; bu kişilere işçi yevmiyelerinden yapılan kesintilerle aylık bağlamanın ötesinde hiçbir fonksiyonu olmadığını açıkça yazmıştır (*Atatürk'le Üç ay, s. 9-10*).

İşte bu ortam içerisinde girişilen Serbest Fırka denemesinin, halk yığınlarında derin bir kaynaşmanın varlığını yüze çıkarması kaçınılmazdı. Serbest Fırka kapandıktan sonra, 1930 yılının sonlarında siyasî liderler, rejimin sağlam bir zemin üzerinde oturmadığını ve Cumhuriyetin getirdiği siyasî ve hukukî reformla-

rın geleceğinin dahi bu nedenle tehlikeye olduğunu farketmişlerdir. Nitekim Gazi, 1930 yılı sonunda, üç ay sürecek ve geniş bir uzman ve politikacı kadrosunun da katıldığı bir Anadolu gezisine çıkar. Amaç, iktisadî güçlük ve sıkıntıları kaynağında tesbit etmek ve çözüm yollarını araştırmaktır.

Bütün bu gözlemler, iktisadî bunalımın seyrine tabi ve kapitalist ülkelerin kuyruğunda sürüklenen bir yolun dışına çıkmanın; ancak, bunu durgunluğa mahkûm olarak değil, gelişmeyi sağlayarak yapmanın, rejimin geleceği bakımından bir ölüm - kalım sorunu olduğu gerçeğini lidere empoze etmiş olmalıdır. Karar yılı, 1932 olacaktır.

Himayecilikten devletçiliğe

Böylece, 1929'dan 1932'ye uzanan bir geçiş süreci sonunda himayecilikten bağlayarak devletçiliğe ulaşıldı. 1929 - 1931 yılları, devletçi olmayan bir himayecilik dönemidir. 1932 yılı ise, himayecilik - devletçilik sentezinin, o yılın Temmuz, ayı içinde peşpeşe Meclise getirilen müdahaleci, devletçi, hatta bazıları *devletleştirici* 8 adet kanunla gerçekleştiği yıl olmuştur. 1932 Temmuzunun bir dönüm noktası olduğu, sözü geçen icraatın belli sermaye çevrelerini, önce paniğe, sonra şiddetli muhalefete sürüklemesi ve en sonunda aşağıda değineceğimiz başarılı bir karşı - operasyona yöneltmesi ile de; yani doğurduğu tepkilerle de doğrulanabilmektedir.

1929'dan 1932'ye uzanan geçiş sürecinin sonunda, siyasî iktidarın dayanağını oluşturan sınıf ittifaklarında da bazı değişiklikler meydana geldi.

1923'ü izleyen yılların serbest ticaretçi, açık ekonomisinden, 1929 - 1930'un önce gümrük tarifeleriyle, sonra da döviz işlemlerine, sermaye hareketlerine konan sınırlamalar ve kontenjan sistemiyle gerçekleşen içe dönük, himayeci ekonomisine geçiş, şüphesiz ki yabancı sermayenin, Batı firmalarının Türkiye'deki ortaklarına, komisyoncularına ve işbirlikçilerine karşı telirlî bir tavır alınması anlamına gelir. Bu işbirliği cephesinde çok sayıda siyasetçinin ve yüksek bürokratin yer aldığı da

düşünülürse; 1929'u izleyen yıllarda gerçekleşen bu dönüşümün, son derecede şiddetli bir tarihi - objektif zorlamadan doğduğu ortaya çıkar; büyük bunalımla birlikte emperyalist sistemin sürüklendiği nisbi aczin ve ataletin mümkün kıldığı bir dönüşümdür bu...

Ancak, böyle bir dönüşümün bilinçle yapıldığını da görmemezlik edemeyiz. Birinci Beş Yıllık Sanayi Plânının sunuş bölümünde şunlar yazılıydı (1933): «Garp kültürünün, yani tekniğin ve büyük sanayiinin sahası, Avrupa'nın bütün garbi kısımlarını ve şimalı Amerika'nın da şark sahillerini ihata ediyordu. Dünyanın tezgâhı haline girmiş olan bu sahalarda, sanayileşmemiş milletlere mamulât gönderiyor, bu suretle büyük sanayiinin tufanı altındaki dünya pazarlarında mevcut istihsal ve sitaları inhilâl ediyor ve daha dün müstakıl vahdetler halindeki camialar büyük sanayiinin hegemonyasına altına girerek hukukan müstakıl, fakat iktisaden tabii birer varlık haline düşüyordu. Garbın sanayi memleketleriyle ziraat ve hammadde memleketleri arasındaki bu tabiiyet, sanayi memleketlerini ihya edici fakat hammadde memleketlerini de tedricen inhilâl ettirici vaziyetler ihdas etti ...Türkiye'nin dünya emtea mübadelesindeki mevkii Garp sanayiinin mamulâtına bir mahrec ve buna mukabil de o sanayi hammadde yetiştiren bir ziraat memleketi olmasında mânâsını bulmuştur... Büyük sanayici memleketler, aralarındaki bütün siyasî ve iktisadî münazaalara ve ihtilâflara rağmen, ziraatçı memleketleri her zaman için hammadde müstahsili mevkiiinde bırakmak ve bu memleketlerin piyasalarına hâkim olmak davasında mütteliklerdir. Bu itibarla ziraatçı memleketlerin bu silkinme hareketlerine, ergeç, set çekmek hususunda siyasî nüfuzlarını kullanmakta da birleşeceklerdir. Bazı ziraatçı memleketler de ufak bir taviz mukabilinde bunu kabullenme imtina etmeyeceklerdir. Bilhassa bu hakikat muhtâc olduğumuz sanayi, zaman kaybetmeden, kurmak için en büyük muharririmizdir.» (ss. 8-10)

Bu ifadeler, büyük bunalımın emperyalist sistemde doğurduğu geçici aczin, geri kalmış «ziraatçı ülkeler için, âcilen,

«zaman kaybetmeden» kullanılması gereken bir sanayileşme fırsatı olduğu hususunun idrak edildiğini göstermektedir. Ve 1946'dan bu yana gelmiş geçmiş pek çok iktidarın, «dış yardım»cı, yabancı sermayeci, Ortak Pazarıcı tutumlarıyla bu tavır arasında ne kadar derin ve gerçek bir fark olduğu da ortadadır.

Ancak, 1929 - 1931 yılları, devletçiliğe yönelmeyen bir himaye dönemidir. Bu dönem, büyük ölçüde, kendisinden beklenen misyon bakımından sanayi burjuvazisinin kesin bir hayal kırıklığı uyandırması yüzünden sona erer. Büyük himaye duvarları arkasında ve her türlü indirim, muafiyet ve teşvik unsurundan sınırsızca yararlanan sanayi burjuvazisi, dış ticaret politikasının kendisine sağladığı tekeli durumu sonuna kadar sömürmekten başka birşey yapmadı. Himaye politikasının ardında semiren bu dönemin kapkaççı sanayicilerinin renkli bir tablosunu A. Hamdi şöyle çiziyor: «Yeni gümrük tarifesi arkasına sığınarak dünya fiyatından birkaç misli yükseğe satan basit ve şumarık bir sanayi türemeğe başlamıştı... İşte, demir telleri keserek çivi yapan, çivi dış piyasa fiyatının on misline satan, millî sanayi olduğu için demir telleri de ham madde diye gümrüksüz sokan şu çivi fabrikası, eski bir medresenin yıkık duvarları arkasına kurulmuştur. İşte şu, yine dışarıdan ham madde diye gümrüksüz getirdiği telleri sadece galvanize edip mamul halde yine on misline satan meşhur fabrika (!) Galata'da bir arsa aralığındaki salaşın altındadır. İşte şu bakır mamulâtı fabrikası mahalleimizin köşesinde, eski bir taş evde kurulmuştur. Fabrikasının saçıtan bacasından her gün bütün mahalleye yayılan kurum, halka pencereleri açmağa bile müsaade etmez. Mahallenin şikâyet hakkı yok! Bunlar vatanın selâmeti için çalışıyorlar.» (*Atatürk'le Üç Ağ*, ss. 76, 97). Daha ciddi boyutlar içerisinde, bu yıllarda özel teşebbüse ait olan şeker endüstrisinin, himaye rantına el koyduğu dalavereler, «özel teşebbüsün sorumsuz davranışları»na örnek olarak uzun süre siyaset edebiyatında yer almıştır.

Üstelik, sanayi sermayesi, devlet yar

dımları konusunda doymak bilmiyor; git-tikçe daha fazlasını istiyordu. Siyasal iktidar, bu tavizleri vermeye hazır; yeter ki, sanayi burjuvazisi günün ölüm - ka-bım sorunu haline gelen sanayileşme ham-lesini ve gelişme sürecini gerçekleştirsin. 1929 - 1931 yıllarının sonuçları gösterdi ki, bütün tekelci sömürü mekanizmaları-na rağmen; sanayi sermayesinin birikimi, ülkeyi dinamik bir gelişme sürecine çekecek nicelik ve nitelikte değildi.

Böylece, mevcut politikaların izlenme-si, yani himaye duvarları arkasında özel sanayii desteklemek ve serbest bırakmak ülkeyi uzun sürecek bir durgunluk dönemi ne mahkûm etmek anlamına geliyordu. Devletçilik kararı, bu durumun idraki an-lamına gelir. Bu karar, herşeyden önce, himayeden doğan tekelci kazançlara dev-let endüstrisinin, tekstilde olduğu gibi or-tak olması veya sadece devlete ait üretim kollarına doğrudan doğruya el koyması anlamına gelir. Tüketiciye yüklenen yük-sek fiyatlarla toplanan bu artık, merkezi -- devletçi bir birikimin de kaynağını o-luşturan sanayileşme sürecini beslemek imkânına çok daha fazla sahip olur.

Böylece 1929'dan 1932'ye kadar uza-nan bir geçiş sürecinin sonunda, emperya lizmin komisyoncusu durumundaki dışa dönük İstanbul burjuvazisinin ve yeniyet-me, kapkaççı sanayi burjuvazisinin çıkar-larına ters düşen bir yol tutulmuş oldu.

Kimden yana devletçilik?

Buna karşılık, 1932 - 1939 devletçili-ğini, sırf «kamu yararı» peşinde, sınıflar-üstü bir yol sayamayız. Bir kere devletçi-lik, piyasaya dönük çiftçi (öncelikle bü-yük çiftçi) çıkarları ile tam bir uyuşma halindedir. Himaye ve destek politikaları-nın yanı sıra, devlet sektörünün sürükledi-ği bir gelişme sürecinin başlaması, önce-likle tahıla karşı talebi artırarak dünya bunalımının empoze ettiği fiyatların aşıl-masını sağladı. Bunun yanı sıra, sanayileş-me politikasında izlenen öncelikler sıra-sının en başında, «ham maddesi memleketi-mizde bulunan» ve kurulduğunda «bizi it-halâtımızın %25 — %30'undan müstağni bırakmak vazifesini üzerine almış» sana-yi kolları gelmekte idi. (Birinci Beş Yıllık

Sanayi Planı, ss. 12, 15.) Bu, sanayinin ham maddesi niteliğindeki tarım ürünleri-nin geniş ölçüde desteklenmesi anlamı-na gelmiştir. Ayrıca, ancak devlet endüs-trisidir ki, azami kâr peşinde kosmadığı için sanayinin ham maddesini üreten çift-çiye, mamul madde fiyatlarına yansıtılmak zorunda olmadan yüksek fiyat ödeyebilir. Bu nedenlerle, devletçi bir sanayileşmenin tarımın ihmal anlamına geldiğini söyleyen lere Celâl Bayar, buhranın tarım ürünleri üzerisindeki etkisinden hareketle, devlet-çiliğin özellikle tarım lehine sonuçlar ver-diğini haklı olarak ifade etmiştir: «Yerli iptidai maddeler kıymeti, sanayi hareket-lerinin tesiriyle kıymetlenebilir. Sanayi ha-reketlerimiz sayesinde ki, mühim bir kısım mahsullerimizin fiyatı buhran dola-yısıyla çok düşmüş olan arsa ulusal fiyat-ların fevkine... çıkabilmiştir... Biz memle-ketimizde sanayimizi kurmadan evvel ha-ricce satmak mecburiyetinde ve hariçten de mallarımıza dikte edilen fiyatlarla sat-makta idik. Fakat bir kısmı için sanayi memlekette kurduktan sonra, hariç alıcılara karşı fiyat noktaî nazarından nazım bir rol oynamağa başladık. Pamuğun da böyleler. Yünün de böyleler. Sanayii memlekette kurduğumuz mallar bu arzettiğim şekildedir... Demek oluyor ki, ipti-dai maddesi memlekette bol olarak yetişen herhangi bir sanayi kurulduğu zaman on-dan çiftçi müstefit oluyor.» (B. Kuruç, *İktisat Politikasının Resmî Belgeleri*, ss. 40, 47'den naklediyoruz.)

İkinci olarak, devletçiliğin sürüklediği bir gelişme süreci, başlangıç anındaki kap kaççı sanayi sermayesiyle zorunlu olarak çatışyordu; ama, sonraki yıllarda hem yeni kurulacak sınaî üretim kollarının (bunalmı yıllarında dış piyasalardan elde edilme imkânları sınırlı olan) temel ara-mallarını sağlayarak; hem de yaratacağı talep artışlarıyla piyasayı genişleterek ö-zel sanayi için de yeni imkânlar getiriyordu. Birinci Sanayi Planı, plânda öngörü-len devlet sanayi yatırımlarının, aslında, özel sanayiciler için ne gibi imkânlar ge-tireceğini şu ifadelerle ortaya koyuyordu: «Bu programa hüsusi teşebbüs erbabi ta-rafından tesisine imkân görülemeyen sa-nayi şubeleri ithal edilerek devlet... te-

teşebbüsü olarak kurulmaları düşünülmüştür. Ancak bu ana sanayi, hususi teşebbüs ve sanayi erbabına da daha çok geniş ve faideli 'industrie' imkânları bahşedecektir. Devlet teşebbüsü tarafından kurulacak ana demir sanayii, hususi müteşebbislerin yeniden tesis edecekleri makine, tel, çivi, döküm, boru, civata, vida ve saire fabrikalarına ve sanayile ucuz ve kolay tedarik edilir yarı mamul emtea verecektir. Yeni bez dokuma sanayimiz, mevcut millî fabrikalarımızın inkişafına bir pey bıraktığı gibi, pamuk, ip ve halat, kadife, pelüş, kordele, şerit, pasmanteri eşyası ve pamuk örme sanayiine de yeni faaliyet imkânları bahşedecektir. Bunlar gibi etrafında hususi teşebbüslerle takviye edilebilecek ve memleketin sînai inkişafı ile mütenasip olarak yükselip kuvvetlenebilecek birçok sanayi şubaları doğuracaktır ki bunların hakkı hayatları da bugünkü şartlar altında teessüs eden mümasillerine kıyasen daha ziyade tahti emniyette olacaktır. Sanayi programımızın tahakkuku ile memleket iktisadi hayatına ilâve edilecek iş hacminin neticesi olarak husul bulacak servet terakümünün sanayide plasman arayacağına ve yukarıda bahsettiğimiz müştak sanayi inkişaf edeceğine muhakkak nazarıyla bakılabilir.» (s. 13.) Devlet işletmeciliğinin özel sektörü besleyen bu fonksiyonu, bugün de temelde aynı özellikleri taşıyarak sürmekte.

Üçüncü olarak, devlet yatırımlarının genişlemesi, kanımızca, fevkalade önemli bir özel birikim kaynağı oluşturmuş bulunan çeşitli biçimler altındaki müteahhit karlarını, devletle iş yapan aracı kazançlarını büyük ölçülerde beslemiştir. Burada, devletçi gelişmenin alternatifinin en iyi ihtimalle sürekli bir durgunluk hali olduğunu ve bu türden aracı kazançlarının durgun bir ekonomide büyük ölçüde tasfiyeye uğrayacağını dikkate almamız gereklidir.

Nihayet, devletin, iktisadi hayatın merkezinde ve sürükleyici güçü olarak yer aldığı; ancak, millî ekonomi içerisinde bir bütün olarak çok daha yaygın olan özel mülkiyetçe çepeçevre sarıldığı bir ortamda, bürokrasiyle burjuvazinin alışveriş o-

lanakları çok fazla artar. Üst düzeyde siyaset veya yönetim kadrolarının birer ayakları özel teşebbüstedir ve bunlar «bürokratik burjuvazi» diyebileceğimiz bir tabakanın kaynağını oluşturmaktadır.

Bütün bu unsurlar, 1932 - 1939 devletçiliğinin «üçüncü» bir yol değil, kapitalist bir gelişme yolu olduğunu gösterir. Esasen, devletçiliğe geçiş anında yapılan ilk atılımların, bir bütün olarak burjuvazinin çıkarlarına ters düşen bazı aşırı unsurlar içermesi yüzünden; sermaye çevreleri, İş Bankası grubunun yönettiği bir karşı - harekâta girişerek, iktisat vekili Mustafa Şeref'i tasfiye ettiler. İktisat vekilliğine, İş Bankası genel müdürü, 1924'ten bu yana sermaye çevrelerinin ve «aferrist» akımların güvenilir temsilcisi Celâl Bayar'ı getirdiler. Bu «karşı - harekât» Reisi cumhurun desteği kazanılarak ve baş vekil İsmet Paşa'ya rağmen yapılmıştı. Celâl Bayar, iktisat vekili olarak yayınladığı ilk tamimde, «serbest sermayenin çalışmasına müsaade etmeyen ve bütün iktisadi faaliyetleri benimseyen aşırı devletçilik fikrine» cevaz olmadığını belirterek ve «namuskârane, liyakatle, sâ-y ile temin edilecek kazançlar içtimaf bir şaibe değildir.» (C. Bayar'ın Ekonomik Konulara Dair Söylev ve Demeçleri, 1921 — 1938, s. 58.) diyerek geniş sermaye çevrelerinin endişelerini gidermiş ve bu çevrelerin sözcükleri tarafından hararetle alkışlanmıştı.

Devletçi icraat böylece 1932 - 1937 arasında iktisat vekili, 1937 - 1939 yıllarında ise başvekil olarak burjuvazinin güvenilir bir temsilcisinin yönetimine teslim edilmiş; ölçsüz ve hesapsız aşırılıklara yönelmesi peşinen önlenmiş ve kapitalist bir gelişimin sınırları zorlanmamıştır.

Ne var ki, bu kapitalist gelişme, bağımsız ve millî özellikleri olan bir gelişmedir. Üikenin, emperyalizmin kuyruğunda bunalmı batağına sürüklenmesini önleyen; yüz yıldan beri ilk kez bağımsız bir gümrük ve dış ticaret politikası uygulanmasını sağlayan ve böyle bir politikanın bir sanayileşme sürecine dönüşmesi için anlamlı ve mümkün tek alternatif olan devletçi sanayileşmeyi izleyebilen bir yoldur. CHP genel sekreteri Recep Peker'in: «Nes-

İmiz yüce bir ulus terbiyesi olarak bu nokta üzerinde daima duygulu ve uyanık kalacaktır... Ekonomide istiklâli korumak istiklâlin en derin bahsidir... Bir ulusun iç pazarlarına yabancı manifaktürünün ayak basmasıyla, bir düşman müfrezesinin ülke topraklarına ayak basması arasında bir fark tasavvur olunmalıdır.» diye haykırdığı (*İnkılâb Dersleri Notları*, ss. 109 - 112), ve bu duyguların demagojik gösterilerin ötesinde iktisat politikasına da belli ölçülerde rehberlik ettiği bir dönemdir.

Kısa süren bir deneme

Ancak, Türkiye'nin bu bağımsız, millî sanayileşme denemesine yönelmesine, yukarıda da değindiğimiz gibi, emperyalist sistemin büyük bunalımı sebep oldu. Denemenin, tarihi anlamda kalıcı bir başarıya ulaşamadığı, emperyalizm bunalım dönemini aşar aşmaz, Türkiye'nin devletçilikten ve bağımsız sanayileşme iddialarından vazgeçivermesinden ortaya çıkmak tadır. Bu, bir anlamda bütün az gelişmiş ülkelerde böyle olmuş; 1929 - 1945 döneminin sunduğu büyük tarihî fırsatı kapta list yolu izleyerek ve değişik ölçülerde kullanan geri ülkelerden hiçbiri, 1946 yılına sanayi devrimini tamamlamış, hatta anlamlı boyutlara ulaştırabilecek bir biçimde başlatmış olarak ve emperyalist sisteme karşı bağımsız iktisadî varlıklarını sürdürebilecek bir güçle kendi ayakları üzerinde sağlamca durabilecek biçimde giremediler. Büyük çoğunluğuyla ABD emperyalizminin nüfuz alanı içine sürüklendiler.

Türkiye de aynı yolu izledi. İlgî çekicidir ki, iktisat politikamızda dışa açılma ile devletçilik arasında daima ters yönlü bağıntılar olmuştur. Daha 1937 - 1939 yıllarında, dış politikada ve dış ekonomik ilişkilerde Batıya yönelme belirtileri başlarken, devletçiliğin de belli bir gevşeme sürecine girdiği gözlenmiştir. Bu,

1946 ve sonrasında daha da belirgin bir biçimde olmuş; Türkiye, Marshall yardımını alabilmek için, savaş sonlarında hayalperest bürokratların hazırladıkları devletçi sanayileşme plânlarını rafa kaldırmaya ABD tarafından mecbur kılınmıştır. Devletçiliğin savaş yıllarına niçin sirayet etmediği sorunu ise, bu yazının sınırlarını aşan, fakat çok ilgi çekici bir konudur.

Teslimiyetin bu derecede çabuk ve kolay olmasının nedeni olarak, bizatihi devletçi sanayileşmenin cılızlığı ve kısa sürmesi gibi Türkiye'ye has özelliklerin yanısıra; 20. yüzyılda geri kalmış ülkelerin burjuvazinin öncülüğünde bağımsız bir gelişme yolunu sonuna kadar izleyebilmelelerini engelleyen daha genel ve temelden etkenler aranmalıdır.

Günümüze bakarken

Cumhuriyet dönemi iktisat tarihinin yukarıda özetlediğimiz bazı bulgularından hareketle bir genelleme yapacak olursak: dış ticarete Avrupa (AET) ile gümrük birliğine; yabancı sermaye ithalinde ve işgücü ihracında tam serbestiye; turizme ve dış kaynaklara bel bağlamış bir «1974 Türkiye»nde devletçiliğin (ve plânlamanın) tamamen gündem - dışı olduğunu rahatça söyleyebiliriz. «Devletçilik» dış bağımlılığa karşı girişilen bir sanayileşme çabasını; yukarıda ana unsurlarını saydığımız «Ortak Pazar modeli» ise *bağımlılığı* temsil etmektedir. İktisat tarihinin açık verileri karşısında, bu türden bağımlılık ilişkileri içerisinde, anlamlı, dinamik veya plânlı bir sanayileşmenin mümkün olacağını ileri sürenler, ispat yükünü de sırtlanmış olurlar.

«1970'lerin değişen dünyasının yeni şartlarına intibak» sorununa gelince; «çığının gerçekleri», olsa olsa, az gelişmiş ülkelerde bağımsız sanayileşme yolunun burjuva iktidarları için kapandığını, sadece halkın iktidarları için açık olduğunu öğretmektedir; o kadar...

Hükümet programının düşündürdükleri

Oya Baydar

Bir Hükümet Programı nedir ki? Hemen her zaman, cak'larla, cek'lerle biten bir çeşit temenniler belgesi... Ama her Hükümet Programı aslında bundan fazla birşeydir. Cak'ların, cek'lerin ardında, bir yol, bir yordam, bir sınıfsal bakış açısı, bir toplum ve siyaset anlayışı yatar.

Hükümet Programlarının eleştirisi, dikkat edilecek olursa, hiçbir zaman programın maddeleriyle sınırlı kalmaz. Programın kendisi gibi, programa yönetilen eleştiriler de, belli çıkarların savunulmasından, belli çıkarlara yine belli çıkarlar adına karşı çıkılmasından başka bir şey değildir. Bu yüzden de Meclislerde Hükümet Programları tartışılırken, çoğunlukla programın metninden bütünüyle uzaklaşılır. Böyle olması son derece doğaldır. Çünkü her hükümet bir sınıf veya sınıflar ittifakını temsil eder. Her hükümet belli sınıf çıkarlarının sözcüsüdür; programı da bu çıkarları yansıtır.

Şüphesiz esas olan uygulamadır. Hükümetin yapısını yönünü ve yolunu programdan çok uygulama belirler. Uygulama

sırasında «cak» lar, «cek» ler, gerçeklik ve somutluk kazanır. Yine de programın özüyle uygulama arasında bir uyum sağlanmaya çalışılır. Bu uyum sağlanamıyorsa, Hükümet başarısız sayılır. Başka türlü söyleyecek olursak, programda savunulan sınıfsal çıkarlar, programın yerleştiği sınıfsal açı tersine dönerse; örneğin çalışan kitlelere dönük bir programla işbaşına gelen bir hükümet, eninde sonunda büyük sermayeye boyun eğer, ona teslim olursa, bu hükümet sınıfsal dayanaklarını ve giderek varlık nedenini kaybeder.

İşte bu anlamda bir Hükümet Programı, temel ekonomik, siyasal, sosyal konularla ilgili maddeleri, hatta girişi ve sonucuyla; kelimelere döktüklerinden daha fazla bir şeyler, sınıfsal anlamlar içerir.

CHP - MSP koalisyon hükümetinin programı, maddelerinin yuvarlaklığına ve yer yer belirsizliğine rağmen, yine de Hükümetin yapısı, yönelimleri, kurmak istediği yeni denge, sınıfsal tercihleri ve savunduğu çıkarlar konusunda belli ipuçla-

rı; ipuçlarından da öte, bazı kesinlikler getiriyor.

Program Hangi Çıkarları Yansıtıyor?

Bu soru, aynı zamanda, «Programın özü nedir?» sorusuyla eş anlamlıdır. Bu sorunun cevabı ise sadece Programın metninden değil, program tartışmalarından, Programa çeşitli çevrelerin, demokratik baskı gruplarının, Odaların, Sendikaların, Sermaye örgütlerinin tepkilerinden ve eleştirilerinden çıkıyor.

Programın özünü belirleyen temel bakış açısını, temel felsefeyi, daha ilk adımda «demokratlaşma» olarak tanımlayabiliriz. Programın bundan önceki hükümet programlarından ayrıldığı ve kesinlikle ileri olduğu nokta da bu. Özünü, yapısını, sınır ve imkânlarını ayrıca tartışacağımız bu «demokratik toplum özlemi», programın adeta belkemiğini meydana getiriyor.

Peki demokratlaşma, demokrasinin sınırlarının genişletilmesi, en azından klasik Batı demokrasisinin kurallarının işlenmesi, baskı ve zulmün hiç değilse bir ölçüde kalkması hangi sınıfların hangi toplum katlarının özlemidir? Bu soruya kısaca: emekçi sınıflar, çalışan halk yığınları, aydın küçük burjuvazi, hatta tekelci kesimlerin hayat hakkı tanımadığı tekel dışı orta sermaye cevabını verebiliriz.

Klasik burjuva demokrasısından bile vebadan korkar gibi korkanlar: Diktalarını kurma özelemleri içinde olan ve son üç yıldır her türlü antidemokratik gidişe destek olmuş bulunan büyük tekelci sermaye kesimleri ve onların müttefik kapitalizm öncesi (prekapitalist) sömürü ilişkileri içinde bulunan sömürücü egemen güçler, tefecisi, aracı - tüccarı, toprak ağası ile bütün bir asalak zümre, yani emperyalizmin, uluslararası finans kapitain ortağı veya dolaylı dolaysız uşağı durumundaki egemen sınıflardır.

Böylece, Hükümet Programının belkemiği olan demokratlaşma ve demokrasiyi, hükümetin sınıf yapısının elverdiği ölçüler içinde geliştirme özelemleri, büyük sermaye ve ortağı asalak geri sömürücü güçlere karşı, halk yığınlarının, emekçi sınıfların, tüm çalışanların ve bir ölçüde

de çıkarları tekelci kesimle çatışan orta sermaye gruplarının özlemidir. Programın demokratik hak ve özgürlükler bölümlerine ve genel olarak demokratik özüne AP, DP, CGP sözcülerinden gelen direnç, bu gerçeği bir kere daha belgelemektedir.

Hükümet programı hangi çıkarları temsil ediyor sorusuna, bir başka yönden de yaklaşılabilir. Ekonomik yapı ve ekonomik işleyişle ilgili önerilere bakmak bu soruya bir ilk yaklaşım olabilir.

Gerçi programın, CHP ve MSP gibi, uzlaşma noktaları kadar ayırım noktaları da fazla olan iki siyasal partinin birleşmesinin ürünü olduğu ileri sürülebilir. Ancak her iki partinin seçim bildirgeleleri ve program dışında savundukları görüşler hatırlanacak olursa, belki bir tek toprak reformu konusu hariç, karşılıklı olarak pek de büyük tavizler verilmediği anlaşılır. Programın ekonomik hayat ve ekonomik işleyişle ilgili bölümlerine bu gerçeklerin ışığında bakılacak olursa, «gürlük tanınan çıkarların, köy ve şehir küçük burjuvazisinin ve orta sermaye gruplarının çıkarları olduğu hemen anlaşılır. Köy ve şehir küçük burjuvazisinin bütün kesimlerinin çıkarları savunulurken, dikkati çeken bir başka nokta, hükümetin darbe vuracağını açıkça söylediği tek çıkarın aracı - tefeci çıkarları olduğudur. Günümüzde sanayici yönü ağır basan tekelci sermayenin programıyla çatışmak değil aksine çakışan bu eğilim, kapitalizm öncesi ilişkilerin ve tortularının tasfiye edilmiş olduğu, daha ileri bir kapitalist toplum özlemini yansıtmaktadır. Buna karşılık büyük sermayenin çıkarlarına doğrudan sekte vuracak hiç bir tedbir programda yer almadığı gibi, aksine, büyük sanayi kesiminin korunacağı ve teşvik göreceği belirtilmektedir.

Program, mevcut kapitalist düzenin temellerine dokunmadan, kapitalist üretim ve mülkiyet ilişkilerini değiştirmeden, kapitalist düzeni revizyona tâbi tutmayı, daha ileri bir kapitalizm haline dönüştürmeyi, tekelci sermayeyi sanayiciliğe ve yatırımcılığa yöneltmeyi, bu arada da, Türkiye'nin sınıf yapısını dikkate alarak, tekelci kesimle orta sınıfları ve tekel di-

şı orta sermayeyi bir denge içinde tutmayı amaçlamaktadır.

Bunun yolu, Hükümete göre; kapitalizm öncesi, geri ilişki ve sömürli biçimlerinin tasfiyesinden, büyük sanayiciyi desteklemekten, bu arada da küçük burjuvaziyi, küçük ve orta sermaye sahibini, halk sektörü, kooperatifleşme ve benzeri yollarla mümkün olduğu kadar ekonomiye katkılı hale getirip yaşatmaktan geçmektedir. Yani Hükümet, programda da yanlışlığı gibi bir çeşit büyük sermaye - tekel dışı sermaye ve orta sınıflar dengesi aramaktadır. Şüphesiz bulunması güç; hele Türkiye şartlarında daha da güç bir denge...

Programda onca sözü edilen ve birçoklarının da yanlış anlaşılan «sosyal adalet kavramı» sözünü ettiğimiz sınıf çıkarları dengesi ile çatışmamakta, bilakis çakışmaktadır. Sosyal adalet kavramı, orta sınıflarla iyi kötü bir denge kurabilmiş, hatta işçi sınıfını da bu toplumsal dengenin içine alabilmiş, gelişmiş kapitalist sanayi toplumunun temel kavramlarıdır. Bu yüzden de CHP - MSP Hükümetinin yöneldiği toplum dengesine hiç yabancı değildir.

«Programda hangi çıkarlar savunuluyor?», sorusuna bir ilk cevap getirebilmek için çalışma hayatıyla ilgili bölümlere de kısaca göz atmakta yarar vardır.

Programda işçi kesimiyle, bu kesimin sorunlarıyla, genel olarak çalışanların sosyal güvenliği ile ilgili çeşitli maddeler yer almaktadır. Bunların hemen hepsi, tüm çalışanlar, özel olarak da işçi sınıfı açısından ileri adımlardır. Ancak bir ikisi hariç hepsinin, temel sömürü mekanizmasını değiştiremeyecek, kapitalist sömürüye son vermek yerine, emek - sermaye mücadelesini yumuşatmaya yönelik tedbirler olduğu ortadadır. Buna karşılık programda hiçbir devletleştirme önerisine, hiçbir mülkiyet ilişkisi değişikliği önerisine rastlanmamaktadır. Zaten rastlanması da olanaksızdır.

Demokratikleştirmeden, en geri sömürü biçimlerinin tasfiyesine; kıdem tazminatlarının artırılmasından, taban fiyat politikasının ayarlanmasından; geçekonduların meşrulaştırılmasından, sanayileşme-

nin hızlandırılmasına kadar, programın birçok maddeleri mevcut kapitalist düzen çerçevesinde sınıflar arası denge sağlanmaya yöneliktir. Bu bakımdan, programın tümü, son çözümlemede, kapitalist düzen içinde bir ileri adımdır. Türkiye'nin özel şartlarında, halkçı ve demokrat yönü de ağır basan bir burjuva - küçük burjuva iktidarından beklenebilecek ileri bir adım. Ne eksik, ne de fazla. Bu gerçek anlaşılmaz ve yeni hükümetin programı, işçi sınıfının asgarî programıymış gibi gösterilecek veya kabul edilecek olursa, işçi sınıfı çizgisinin çok dışına düşülür.

Programda yer alan bazı noktalara daha ayrıntılı şekilde yaklaştığımızda ortaya çıkacağı gibi, «Hükümet Programı hangi çıkarları temsil ediyor?» sorusuna ilk cevap olarak, *bu programın, özellikle sanayiye yönelmiş büyük sermaye kesiminin «uzun vadeli» çıkarlarını da göz önüne alarak hazırlanmış; küçük burjuvazi ve tekelci olmayan orta sermaye gruplarının çıkarlarına ağırlık veren, bu arada tüm çalışan kesimlerin «sosyal adalet» ilkesine dayanan bir denge içinde, uyumluluğunu sağlamayı hayal eden bir denge programı olduğunu* söyleyebiliriz. İşte bu yüzden gerçekçi olmadığına; gerçekçi olabilmesi için, dengenin şu veya bu yana doğru bozulmasının göze alınması gerektiğine daha başlangıçtan dik-katî çekmek şartıyla

Hükümet Programının bazı noktaları, bazı kavram, terim ve maddeleri üzerinde daha ayrıntılı durmak, bir sonuca varmamızı, en azından «Böyle bir programın sınırları nedir?», «İşçi sınıfının ve sosyalistlerin bu programa bakış açısı ve bu program karşısındaki tavrı ne olmalıdır?», «Uygulanabilirse hangi sınıflara neler getirir, hangi sınıflardan neler götürür?» gibi sorulara cevap vermemizi kolaylaştıracaktır.

Programın Demokratik Özü

Ecevit Hükümetinin programını daha önceki hükümet programlarından ayıran, bu programa 1974 başlarının toplumsal - siyasal koşullarında hakettiği önemi veren özellik, *demokratik özüdür.*

Daha önemli sayılması gereken ekonomik bölümlerden ve önerilerden çok, programın demokratik hak ve özgürlüklerle ilgili bölümlerinin eleştirilmesi, AP, DP, CGP sözcülerinin anti - komünizm sloganını da kullanarak en çok bu bölümlere saldırmaları, yuktardaki tesbitimizi doğrulamaktadır.

Programda şöyle deniyor : «Türk Milletinin en ileri demokratik özgürlüklere layık olduğu inancındayız. Dünya coğrafyasındaki yerimizin de, çağdaş dünya koşullarının da, eğitim veya ekonomi alanlarındaki eksiklerimizin de, Millet olarak bizi, gerçek demokrasinin gerektirdiğinden daha az özgürlükle yetinmek durumunda bırakmadığı kanısındayız... Milletimizin bu özelliğinin bize verdiği sonsuz güven duygusuydur ki, Hükümet olarak siyasal alanda amacımız bugünkü ileri demokrasiler noktasında da kalmamaktır. O noktanın da ötesinde, halkın yönetime daha büyük ölçüde ağırlığını koyabileceği ve başka ulusların da örnek alabileceği bir Türk Demokrasisidir asıl amacımız... Çağdaş demokrasi düzeyinin üstünde bir demokrasiye eriştiğimizde, Atatürk'ün de istediği gibi, her anlamda çağdaş uygarlık düzeyinin de üstüne yükselme yolu Milletimize açılmış olacaktır, inancındayız.»

Programda yer alan siyasal af, düşünce ve ifade hürriyetlerini sınırlandıran bütün kısıtlamaların kaldırılması, düşünce ve kanaatlerin korkusuzca açıklanabileceği bir ortamın sağlanması, düşünce ayrılıklarının toplum yapısına canlılık kazandıracağı görüşü, hep bu demokratik özden kaynaklanmaktadır.

Bir kere daha tekrarlamak gerekirse, hükümet programının demokratik hak ve özgürlüklerle ilgili bölümleri ve demokrasinin geliştirilmesi önerileri onun en ileri yönüdür.

Peki, nasıl bir demokrasidir özlemi çekilen? Son üç yılın «olağanüstü» döneminin olağanüstü koşullarına bir tepkiden ibaretse, fazla bir şey olduğu söylenemez. Hemen hatırlayalım : Demirel de bir anlamda demokrasiden yanadır. Demirel'e göre demokrasi, parlamento dışı güçlerin müdahalesine karşı parlamento-

run üstünlüğüdür. Ama sadece, veya büyük ölçüde sermayenin çeşitli kesimlerinin, egemen sınıfların temsilcilerinin yer aldığı bir parlamentodur söz konusu olan. Yani bir çeşit sermaye içi demokrasi...

Programda dile getirilen demokrasi anlayışının ve özleminin Demirel demokrasisi ile bir bağlantısı yok. Demokrasi artık seçimler, oy sandığı ve parlamentodan ibaret değil. Programda dile getirilen demokrasi anlayışı klasik burjuva demokrasisinden bile, bir ölçüde ilerde. «Siyasal alanda amacımız bugünkü ileri demokrasiler noktasında da kalmamaktadır.» deniliyor. Burada bir kavram kargaşalığı olduğu ortada. «Burjuva demokrasisi» veya «klasik Batı demokrasisi», «ileri demokrasi» ve «halk demokrasisi» kavramları birbirine karıştırılmamalı. Şüphesiz «halk demokrasisi» değil söz konusu olan. Halk demokrasisi sermaye egemenliğinin yıkıldığı, kapitalist üretim ilişkilerinin yıkıldığı, işçi sınıfının öncüllüğündeki emekçi sınıfların demokrasisidir.

Programda demokrasi nitelenirken, yer yer «ileri demokrasi», «gerçek demokrasi» ve «çağdaş demokrasi» terimleri kullanılmış. Aradaki küçük ayrıma dikkat edilmiş mi yoksa tesadüfen mi kullanılmış bu terimler, bilmiyoruz. Ancak, çağdaş ve ileri demokrasiyi gerçek anlamlarıyla ele alacak olursak, terimler yerli yerine oturuyor ve hükümetin yönelimlerine, programın dile getirdiği toplum modeli özlemine denk düşüyor. Çağdaş demokrasi, klasik burjuva demokrasisidir. Kökü tâa 19. yüzyıla hatta daha öncelere, burjuvazinin devrimci çağın giden klasik burjuva demokrasisi... İleri demokrasi ise, kapitalist dünyanın ileri sanayi toplumlarında son yıllarda çok sık kullanılan bir kavram. Bir çeşit kapitalist sanayi toplumu demokrasisi diyebiliriz. «Çağdaş demokrasi düzeyinin üstünde bir demokrasi günümüzde «ileri demokrasi» dir. Sosyal demokrasi adını da vermek mümkün böyle bir rejime. Yani, ileri kapitalizmin zorunlu sonucu olan, kapitalizmin korunabilmesi, can çekişmesinin uzatılabilmesi için zorunlu bir revizyon; emekçi sınıflara da, ekonomik, sosyal ve siyasal planda daha geniş haklar tanıdı-

ğ, böylece sirtüsmelerin azaltılmaya çalışıldığı bir siyasal rejim. Şimdilerde Batı Almanya, Fransa ve benzeri Avrupa ülkeleri artık burjuva demokrasileri yerine «İleri demokrasiler» olarak anılıyor.

Yeni hükümetin amaçladığı toplumun genel çizgileri bir kere belli olunca «İleri demokrasi» özlemi de yerine oturuyor. Ve bu İleri demokrasinin «halk demokrasisi» olarak yorumlanmasının ne kadar yanlış olduğu ortaya çıkıyor. Kapitalist düzen içinde sanayi toplumu olmaya yönelmenin, az gelişmiş ülkeler için iki temel yolunun bulunduğu, bunlardan birinin son üç yıldır denenmek istenen tekeli sermaye diktası yolu, diğerininse İleri demokrasi içinde sanayileşme, sosyal demokrat bir düzene yönelme olduğu hesabı katılırsa, yeni hükümet, programıyla da kesin seçmesini yapmış durumda. Faşizmi reddediyor ve İleri kapitalist sanayi toplumlarının yolunu seçiyor.

Bu yol, bazılarının sandığı gibi kapitalizme ters düşmüyor. Aksine onun, geri kapitalist sömürü biçimlerinden, tortulardan arınmış olarak, sınıflar arası sirtüsmelerin mümkün olan ölçülerde uyuşturulduğu ve yumuşatıldığı bir ortamda gelişmesini, kısaca sistemin revizyonunu sağlıyor. Böylece, büyük sermayenin uzun vadeli çıkarlarıyla da uyuyor. Tekelci kesimin hele son üç yılın deneylerinden sonra kendisine çekiddüzen verme ve en geri ortaklarıyla bağlarını artık koparmış olarak silkinme ve yeni yollar arama ihtiyacına da cevap getiriyor. Tefecisi, aracı, toprak ağasıyla, bütün gerj ve asalak sömürücü güçler ve siyasal örgütleri, programın demokratik özüne karşı çıkarlarken, büyük sermaye kesiminin de kendi içinde bölündüğü görülüyor. Değişen dünya ve toplum koşullarına daha çabuk uyabilenleri uzun vadeli çıkarlarının teminatını Ecevit çizgisinde, hatta onun demokrasi anlayışında görürlerken, diğer bir kesim, özellikle emekçi sınıfların mücadelesinin ve örgütlenmesinin güçlenmesinden çekinerek, programın karşısında yer alıyor.

Öte yandan hükümetin küçük burjuva, tekel dışı orta sermaye ağırlığındaki sınıfsal yapısı, programa ve demokrasi

anlayışına, küçük burjuva demokratizminin de damgasını vuruyor.

Böylece, programın en önemli bölümü sayılabilecek demokratik hak ve özgürlüklerle ilgili bölümlerin sınırı çıkıyor ortaya : Kapitalist sanayi toplumu çerçevesinde, liberal burjuvazi ve küçük burjuvazi sınırları içinde bir demokrasi. Şimdiye kadarki hükümet programlarında yer almış en İleri demokrasi anlayışı. Bu yüzden de, gerçek demokrasinin ancak işçi sınıfının öncülüğünde kurulabileceğini hiç unutmadan, sınırları konusunda hiç bir yanılgıya düşmeden ve hayale kapılmadan değerlendirmemiz gereken bir çizgi...

Sosyal Adalet

Programda sık sık rastlanan, programın belkemiği sayılabilecek kavramlardan birisi de «sosyal adalet», «Sosyal adalet» ifkesi, kapitalist toplum sınırları içinde kaldıkça, yukarda sözünü ettiğimiz demokrasi anlayışının tamamlayıcı bir parçası sayılmalıdır. Kapitalist sanayi toplumunun, «İleri demokrasi» sinin dayandığı ülke, sosyal adalettir. Yani kapitalist sömürü düzeni içinde, gelir dağılımının bazı küçük düzeltmelerden geçirilmesi ve işçi sınıfı ile diğer emekçi sınıflara da, küçük bir pay ayrılması...

«Bütün topluma yaygın bir sosyal adalet düzeninin de, siyasal haklar ve özgürlükler kadar, düşünce ve inanç özgürlüğü kadar gerekli olduğu kanısındayız. İzlenecek ekonomi politikalarının, sosyal adalet ifkesine uygun olması dikkatle gözetilecektir» deniliyor programda. «Sosyal barış» temasının böylesine ön plana geçirildiği bir programda «sosyal adalet» bütünü uyumlu bir parçası oluyor. Farklı sınıfsal çıkarların mücadelesini önlemek mümkün değil, ama törpülemek, ertelemek, bir ölçüde uyusturmak mümkün. Gelişen kapitalizm, can çekişmesini uzatıp yıkılışını ertelemek üzere, sınıf mücadelesini yumuşatmanın yollarını araştırdı. Bazan buldu da. İşçi sınıfının ve diğer çalışan sınıfların mücadelesinin etkinliği, onu, ölümünü geciktirmek üzere, çalışan sınıflara da belli paylar ayırmaya zorladı bazı yerlerde. Vergi ayarlamaları (ki programda yer almaktadır) sosyal

devlet ilkesinin uygulanması (ki programda yer almaktadır), mevcut kapitalist düzen sınırları içinde çalışma hayatının işçi sınıfı lehine bazı tedbirlerle yeniden düzenlenmesi (ki programda yer almaktadır) bu yoldaki belli başlı uygulamalar oldu. Yalnız hemen belirtelim ki, bu uygulamanın başarı kazandığı toplumlar, sermaye kesiminin çalışan kesimlere küçük de olsa paylar ayırabilecek kadar güçlü olduğu ileri kapitalist toplumlardı. Yeni hükümet böyle bir toplum kurmaya yönelirken, onun ilkesi olan sosyal adaleti de programına alıyor. Ama Türkiye'de sermayenin yapısı ve tarihsel güçsüzlüğü hesaba katılacak olursa, bu ilkenin başarılı bir uygulaması mümkün mü? Asıl soru bu...

Sanayileşme

İktidara kim gelirse gelsin vazgeçemeyeceği amaç olan sanayileşme, Hükümet programında da önemli bir yer tutuyor. «Türkiye'nin iktisadi ve sosyal kalkınması için; millî, güçlü, sürekli ve yaygın bir sanayileşmenin gerçekleştirilmesi ana hedeftir» deniliyor programda. Bu sanayileşme, yine programa göre, modern teknolojiye dayalı, küçük ve orta boy sanayi kuruluşlarını da çağın gerçeklerine uygun şekilde güçlendiren ve bunlarla büyük kuruluşlar arasında organik bağlar kuran, teşebbüs sahiplerinin önderindeki engellerin kaldırılacağı bir sanayileşme olacaktır. Programda bu sanayileşmenin devlet ağırlığında olacağı noktasına yer verilmiyor. Bir tek ağır sanayide, teşebbüsleri engellemek üzere Devlet öncülüğünden söz ediliyor. Büyük sanayi sermayesinin hiçbir zaman ağır sanayie yönelmemekte olduğu gerçeği dikkate alırsa, bu devlet öncülüğünün de özel teşebbüsü kısıtlayıcı değil tamamlayıcı ve zorunlu olduğu anlaşılıyor.

Daha önce değindiğimiz bir soruyu bir kere daha ele alalım: Türkiye gibi bir ülke için, 1974'lerde hızlı sanayileşmenin yolları nedir? Kapitalist düzen içinde başlıca iki yolu var: Birincisi büyük sermaye kesiminin, tekeli kapitalin diktası altında çalışan halk yığınlarının gitgide yoksullaşması, ezilmesi; yani açık veya

örtük faşizm, 1971 Martından bu yana denenmek istenen yol buydu. Bu yolun yazılı çizili belgesi de şimdi değiştirilmek istenen Üçüncü Beş Yıllık Plan oldu. İkinci yol, «sosyal adalet altında kalkınma» denilen ve yeni hükümetin programında yer alan yol. Yani en geri üretim ilişkilerinin tasfiyesi, diğer kesimlerden sermaye fon aktarılması, orta ve küçük sermayelerin büyük işletmelerde kontrol altına alınması, sosyal mücadelelerin hafifletilmeye çalışılması ile sanayileşme.

İkinci yolun başarıya ulaşması sanıldığından daha zor. Hatta belli radikal tedbirlere gidilmez, hükümetin kurmaya çalıştığı denge, sermaye aleyhine halktan yana bozulmazsa, imkânsız denilebilecek kadar hayalci görünen bir yol.

Halk Sektörü

Hükümet programında yer alan en ilgi çekici, en önemli bölümlerden biri de «halk sektörü». Halk sektörü programda yer aldığı kadarıyla fazla açık bir kavram değil. Ak Günlere bildirgesi ve Ecevit'in konuşmalarıyla tamamlanması gerekiyor. Büyük sermaye sözcüklerinin baştan beri dillerine doladıkları ve Ecevit'ten açıklığa kavuşturmasını istedikleri en önemli konu beri halk sektörü oldu.

Programda konuyla ilgili olarak şunlar yer alıyor: «Kamu sektörü ve özel sektörün yanısıra, halkın teşebbüs gücünü harekete geçirecek bir halk sektörü de geliştirilecektir.» Küçük ve orta sermaye sahiplerinin, programın deyişiyle «halkın» ortak olacağı işyerleri yanında kooperatifler de halk sektörünün parçaları sayılıyor.

Büyük sermaye, bu kadarla yetinemezdi şüphesiz. Halk sektörünün bir üçüncü sektör olduğu görüşü yaygınlaşıyordu. Çeşitli zorlamalar karşısında niha yet Ecevit beklenen açıklamayı yaptı ve Halk sektörünün, aslında bir üçüncü sektör değil de özel sektöre eklenen yeni bir boyut olduğunu söyledi. Daha sonra yapılan aynı yöndeki açıklamalar, sermaye kesimini tatmin etmiş olmalı ki, Odalar Birliği başkanı, son günlerde, hükümete güvendiklerini bildirdi.

Gerçekte nedir halk sektörü? Belki işin başında, halkçı eğilimlerin ağır basması ve küçük burjuva eğilimlerin etkisiyle halk sektörünün herkesi sermaye sahibi yapabilecek bir sihirli formül olacağı düşünülmüştü. Ama gerçekler ve mevcut sınıf dengesi bu düşüncenin hayalciliğini ortaya koymakta gecikmedi. Program daha da dikkatli okunduğunda görüleceği gibi, Halk sektörü bir üçüncü sektör falan değil, büyük tekelci sermaye ile küçük ve orta sermaye dengesini kurmanın bir formülüdür. Tekelci kesimle tek tek rekabet edemeyecek tekel dışı küçük ve orta sermaye sahiplerinin, tekelci kapitalizmin gelişmesinin varlığını tehdit ettiği orta sınıfların güçlerinin ve sermayelerinin birleştirilmesiyle, tekelci büyük işletmelere hem rakip hem de tamamlayıcı olacak, ileri teknoloji kullanan, yüksek verimli işletmeler düşünülmektedir. Veya yine aynı dengeyi sağlamak ve orta sınıflara tekelci kesim yanında yaşama hakkı tanımak üzere kooperatifleşme önerilmektedir. Oysa, 19. yüzyıl sonu 20. yüzyıl başında İngiliz Fabian sosyalistlerinin etkisiyle parlak bir dönem yaşamış kooperatifçilik düşüncesi, pratikte kapitalizmin tamamlayıcısı olmaktan, giderek büyük sermayeyi güçlendirmekten başka bir işe yaramamıştır. Hele 1974 Türkiye'si şartlarında bir halk sektörünün başarılı bir şekilde ve büyük sermayeden bağımsız gelişmesi, bu işletmelerde devlet ağırlığı sağlanmadıkça imkânsızdır. Programın en önemli bölümü diyebileceğimiz «halk sektörü», aynı zamanda programın en az gerçekçi yanındır.

Çalışma Hayatı

«Çalışma hayatı ile ilgili haklar sür'atle yaygınlaştırılacak, yürüten hayatın gerisinde kalmış yasa hükümleri değiştirilecek ve gerekli yeni yasalar çıkarılacaktır» deniyor programda...

Programın çalışma hayatı ve işçi kesimi ile ilgili olarak getirdiği önerilere baktığımızda, yine aynı çabanın, yani kapitalist sistemi düzeltme, revizyona tâbi tutma, en kötü işleyen bölümlerini onarma, modernleştirme çabalarının bu konuda da geçerli olduğunu görüyoruz. Çalış-

ma hayatıyla ilgili maddeler arasında, ikisi hariç (kıdem tazminatlarının yükseltilmesi ve toplu işsözleşmeleri için yetki tesbitinde referandum sisteminin getirilmesi) hemen hepsi AP hükümeti veya herhangi bir partilerüstü hükümet programında da yer alabilecek maddelerdir. Yani, ilerici özde olmakla birlikte, kapitalist sistem içinde küçük müdahaleler... Bir tek, «referandum» maddesi diğerlerinden farklıdır ve çalışma hayatına yeni bir canlılık, işçi sınıfına yeni bir güç getirebilecektir. Referandum sisteminin kabulüyle, birçok sarı sendika silineceği gibi, diğer sendikalar da tabanlarıyla daha fazla ilişki kurmak, tabanı daha fazla hesaba katmak zorunda kalacaklardır. Ama programda çalışma hayatına küçük müdahalelerin ötesinde işçi sınıfı açısından hiçbir köklü değişiklik getirilmemiştir. Şimdiye kadar dikkati çekmeye çalıştığımız noktalar, programın özü ve sağlama-ya çalıştığı sınıf dengesi gözönünde bulundurulursa, böyle köklü değişimler zaten beklenemezdi.

Sınıflararası Denge Sorunu

Kısaca çözümlediğimiz bütün bu kavramlar ve maddeler, hep aynı amaca yönelmiştir: Toplumun belli katları arasında denge sağlama amacı.

Demirel bu dengeyi, büyük sermaye ile onun daha geri sömürü ilişkileri içinde olan ortakları arasında yeni tekelci kesimle orta sermaye, tefeci aracı - tüccar, hatta toprak ağası, rantiyer arasında sağlamaya çalıştı; olmadı.

Yeni hükümet yeni bir denge peşinde: Tekel dışı orta sermayenin, küçük burjuvazinin, yani tekelci kapitalizmin gelişmesi karşısında günden güne yoksullaşma tehlikesi içinde bulunan orta sınıfların büyük sermaye ile dengesi... Tabii bu arada, işçi sınıfının da en az problem çıkarması için bazı tedbirler alınacak...

Bu yeni denge en geri sömürücü güçleri, asalak kesimleri, aracıyı, tefeciye, ağayı, dışarda bırakıyor. Büyük sermayenin çıkarları ve programıyla da uyuyor bu durum. Belki bu yüzden, ilk bakıştaki güçlüğüne ve ilk engellere rağmen daha gerçekçi bir denge bu.

Kısa vadeli de olsa kurulmak istenen bu yeni sınıfsal dengenin başarısı, orta sınıfları ve orta sermayeyi, tekelci sermayenin ve büyük sanayinin tamamlayıcı unsurları haline sokabilmekten geçiyor. Klasik bir yol değil bu. Ne ölçüde başarılabilir? Ama başarmak için çok şey yapılacaktır; çünkü CHP - MSP hükümetinin ayakta kalabilmesinin ilk koşulu belki de bu dengenin sağlanabilmesidir. Büyük sanayi işletmelerinin belli tamamlayıcı parçalarını yapan veya ham maddelerini üreten daha küçük boyuttaki işletmeler kurulması bu dengenin sağlanmasında bir adım olabileceği gibi, halk sektörü de aynı amaca yöneliyor. Şimdilik tekel dışı kalan ve çıkarları tekelci sermaye ile çatışan orta sermaye kesimini tekelci kesime bağımlı kılmak mümkün. Ama küçük burjuvazinin ezilmesi aynı kolaylıkla engellenebilir mi? Küçük burjuvazi bu yeni dengenin bir unsuru olabilir mi? İşte CHP - MSP iktidarını bekleyen ölüm kalım soruları.

SONUÇ

Programla ilgili bazı konulara, geçerken şöyle bir değinmek ve sorular sormakla yetindik. Bugün için daha fazlasını yapmak belki de mümkün değil. Uygulama pek çok cevapsız soruya cevap getirecek.

Bizim asıl sorumuz, bu programın işçi sınıfı açısından ne ifade ettiği. Bu soruya da kısa bir cevap vermekle yetineceğiz: Mevcut üretim ilişkilerine dokunmadığı, kapitalist toplum düzeninin revizyonuyla yetindiği ve işçi sınıfı öncülüğünde bir toplum düzeni getirmekten çok uzak olduğu için, bu program liberal burjuvazi - küçük burjuvazi ortaklığının programı olarak kalıyor. İşçi sınıfının asgari progra-

mıyla da hiçbir ilişkisi yok. Ancak getirildiği demokratik ilkeler, «ileri demokrasi» özlemi, demokrasinin —burjuvazinin ölçü ve sınırları içinde de kalsa— geliştirilmesi isteği, programın demokratik hak ve özgürlüklerle ilgili bölümlerini işçi sınıfının bağımsızlığını unutmadan savunmamız için önemli bir nedendir.

CHP - MSP Hükümeti bu demokratik görevleri yerine getirebildiği ölçüde tarihin kendisine yüklediği misyonu başarmış olacaktır. İşçi sınıfı, demokrasinin sınırlarının genişlemesinin kendisi ve kendi bağımsız örgütlenmesi ve gelişmesi için ne kadar önemli ve zorunlu olduğunun bilincinde olarak, programın demokratik hak ve özgürlüklerle ilgili bölümlerini destekleyecektir.

Ancak bu hükümetin ve programın, kapitalizmin sınırlarını aşmayan, emek - sermaye mücadelesini reddeden yapısı, kurmak istediği toplumsal dengenin niteliği, kapitalist üretim ilişkilerinin egemen olduğu bir toplumda, birçok önerinin ya son çözümlemede sermayeyi güçlendirecek ya da hiç bir zaman uygulanamayacak hayalci çözümler olduğu gerçeği, asla gözden kaçırılmamalıdır.

İşçi sınıfı sosyalistleri CHP-MSP hükümeti programına liberal burjuvazi ve küçük burjuvazinin ortak programı olarak bakarlar. İleri yönlerini değerlendirir, ger çek niteliğini ise gözden uzak tutmazlar. Bunun kendi asgari programları olmadığını, arada büyük nitelik farkları bulunduğunu bilerek, gerçekçi bir tutumla, yeni iktidarın uygulamalarının programdan da geri bir çizgiye düşmemesi, özellikle demokratik hak ve özgürlükler konusunda programın tam uygulanabilmesi için, yapıcı eleştirilerini ve değerlendirmelerini eksik etmezler.

TÜSTAV

İngiltere'de tekелci sermaye iktidarı güç durumda

Hüseyin Baş

İngiltere şu günlerde geçen 7 Şubat'ta bizzat Başbakan Heath tarafından 28 Şubat olarak saptanan «erken seçim» den çıkmış durumda...

Kısa süren seçim öncesi döneminde tanrının hemen her günü açıklanan «nabız» yoklamaları Büyük Britanya adalarının havası gibi değişken ve kaprisli. Terazinin kefesi kâh gelenekçi Tory'ler, kâh gerçek bir işçi partisi kişiliğine bürünme doğrultusunda elle tutulur gelişmeler gösteren Wilson'un partisi yönünde ağır basmaktadır. İngiltere'de geleneksel olarak iktidarı oluşturan İşçi Partisi, Muhafazakârlar ve Liberaller'den meydana gelen üçlü sistemde, bir bakıma, özellikle iki büyük parti yönünde kutuplaşmaların olmadığı durumlarda «hakem» rolü oynayan Liberaller ise seçimlerin bu kez büyük patlamalarla sonuçlanmayacağı düşünceyle hakem rollerine yeniden kavuşmanın umudunda birleşmişlerdir.

Nabız yoklamaları, tarafların her gün attıkları yeni adımların etkisiyle şu ya da bu yönde önemsiz değişimler göstermektedir. Bununla birlikte nabız yoklamalarından çıkan sonuç, İşçi Partisinin Muhafazakârlarla olan arayı her geçen gün biraz daha kapattığı merkezinde. Öte yandan seçimin görünürdeki nedenini gösteren

ve bir açıdan temel dinamiğini de teşkil eden Kömür İşçileri grevi de, kuşkusuz ülkenin tabanında oluşan, giderek toplumun tüm kategorilerini saran derin ekonomik ve sosyal bunalımı simgelemektedir. Kapitalizmin genel krizi çerçevesi içinde yer alan bu bunalımı seçimin alın yazısında en büyük etken olarak yorumlamak, çeşitli açılardan yanlış sayılmamalıdır. İşçi Partisinin yeni devletleştirme programı, Ortak Pazarla ilişkileri yeniden gözden geçirilerek bu konunun halkoyuna sunulması vaad'i, enerji sorununa bağlı olarak ortaya çıkan genel ekonomik kriz, tıpkı NATO ve bir türlü çözüme ulaştırılmayan uluslararası para bunalımı gibi önemli sorunlar da kuşkusuz seçimi etkileyen bellibaşlı unsurlar arasındadır.

Tory'lerin kozu: anti - komünizm silahı

İşçi Partisi - TUC (sendikalar konfederasyonu) ikilisinde beliren yeni ve güçlü eğilimlere karşın, ekonomik ve sosyal sorunlara şimdye kadar hiç bir çözüm getiremeyen Tory'ler, tüm umutlarını «komünizm tehlikesi» umacısına bağlamış görünmektedirler. Başbakan Edward Heath'in, Pompidou'nun De Gaulle sonrası iktidarının kapısını zorlayan «sol cep-

he» ye karşı orta tabakaların gözünü korkutmakta başarıyla kullandığı «komünizm tehlikesi» umacısı taktiğine heveslenmesi (ki son gelen haberlere göre haçlı seferine kilise de katılmıştır) hakim sınıfların elinde başkaca geçerli ve dışı dokunur kezun kalmadığını en somut şekilde kanıtlamaktadır.

Gerçekten de Başbakan Heath, ülkenin kömür grevinde somutlaşan ekonomik ve sosyal bunalımını, soruna çözüm getirmesi muhtemel girişimler yerine «Bu ülkeyi kim yönetiyor?», «Parlamento sendikaların buyruğuna giremez» gibi soyut sloganlarla geçiştirmek yolunu seçmiş görünmektedir. Bu durumda Heath'in seçimlerden ne beklediği sorusu zihinleri kuralamaktadır. Parlamento'da rahat bir çoğunluğun sahibidir Tory'ler... Üstelik erken seçimle muhtemel bir yenilgiyi savuştursalar bile, bugünkü rahat çoğunluğu elde etmeleri son derece güçtür. Bugünkü çoğunluğuyla, emekçilere söz geçiremeyen, giderek ülke sorunlarına geçerli çözümler getiremeyen Muhafazakâr Partinin yarın seçimlerden sonra, en iyi ihtimalle ortaya çıkacak sınırlı parlamento çoğunluğuyla ne tür bir hükümet emeyi tasarladığını anlamak mümkün görünmemektedir (1). Bu durumda Frankfurter Allgemeine Zeitung'un yorumuna katılmak gerekmektedir. Alman gazetesine göre: «Seçim tarihindeki tercih kendinden emin bir Başbakanın girişiminden çok, empoze edilen bir sıkıntıya çare bulamama şaşkınlığının sonucu» olarak ortaya çıkmaktadır.

Diğer taraftan Başbakan Heath'in «erken seçim» kararını sanıldığı gibi ve de geleneklere tipatıp uygun olarak tek başına almadığı, giderek bazı çevrelerin baskısıyla buna zorlandığı anlaşılmaktadır. Güçlü ve etkin City'nin deveyi hamuduyla yutma alışkanlığından bir türlü vazgeçmeye niyetli görünmeyen azgın kesiminin hükümetteki iki güçlü temsilcisi: Enerji Bakanı Carrington ve Maliye Bakanı Antony Barber, Başbakan Heath'in grevcilere küçük de olsa herhangi bir taviz vermesi halinde kabineden istifa edecekleri tehdidini savurmuşlardı. İktidarın «şahin» leri arasında yer alan Barber ayrı-

ca ülkenin içinde bulunduğu sosyo - ekonomik bunalımı da, tantanalı bir tavırla İşçi Partisinin üstüne yıkmakta hiç bir sakınca görmüyordu. Maliye Bakanına göre İşçi Partisi «grevci madencileri işbaşı yapmaları için teşvik etmeyi sistematik bir biçimde reddetmişti.» Önemli olan ülkeyi kimin yönetecekti. Akıl, parlamento ve demokrasi mi, yoksa kaos, totaliter bir rejim ya da komünizm mi?»

Muhafazakârların «şahin» kesiminin seçim propogandalarını simgeleyen sloganları, yukarıda da değindiğimiz gibi hep kızıl tehlike umacısı edebiyatı üzerine kurulu. Nitekim bizzat Başbakan Heath, seçim savaşının ikinci raundunu İşçi Partisi'nin «aşırıları» suçlayarak açmıştır. Dosyanın birinci bölümünde «Clay-Cross» olayı başköşeye yerleştirilmiştir. Bu küçük İskoç kasabasının, İşçi Partili Belediye Meclisi üyeleri aylardır, Tory'lerin, malsahiplerinin sırtını sıvazlamak için çıkardıkları «kiralari artıran» yasayı uygulamaya yanaşmıyorlardı, O kadar ki mahkemeler bunların çoğunu yasayı uygulamaktan doğan zararları ödemeye mahkum etmişti. Ne yapmıştı İşçi Partisi bu yasaları hiçe sayan Belediye Meclisi üyelerine karşı? Onları yasalara uymaya mı çağırıyordu? Ne gezer... Tam tersine geçen Ekim'de yapılan Kongrelerinde asil meclis üyelerinin zararlarını İşçi İktidarının tazmin edeceğini açıklamaktan çekinmemişti. Başbakan Heath'e göre Clay-Cross olayı, İşçi Partisinin, yasalara karşı girişilen hareketleri —tıpkı kömür işçileri grevinde olduğu gibi— açıkça desteklediğinin en şaşmaz belirtilerinden biridir.

Dosyanın öbür bölümü de kömür işçileri sendikasının komünist başkan yardımcısı «Kızıl Mick» le ilgili. Komünist sendika başkan yardımcısı grevin hükümetin politikasını başarısızlığa uğratması gereğinden söz etmekte kalmamış, iş ordunun açıkça desteğini isteyecek düzeylefe vurdurmaktan çekinmemişti. Tuzu kuru İngilizlerin saçlarını diken diken eden bu alışılmadık çağrı, fiabiatyla Wilson tarafından «resmen» tasvip görmüş değildir. Ne var ki «gölge kabinenin» önemli bir bölümüyle yüzü aşkın milletvekili, «Kızıl Mick'in» çağrısının tasvip edilme-

diğini belirten «resmî» açıklamanın altına imza koymayı reddetmişlerdir.

Başbakan Heath'in «Kızıl Mick» yönündeki saldırıları ve bu saldırılar konusunda İşçi Partisinin tutumu oldukça ilginç görünmektedir. Kanımızca seçimlerin alnyazısı, Barber'in demecinin de ışığı altında, bu iki temel tavırda düşünülmektedir. Muhafazakâr Parti seçmenden ekonomik tercihlerinin (ekonomik atılım, fiyatların nisbi istikrarı) tasvibini istemektedir. Başbakan Heath böylece seçmenden alacağı yeşil ışıkla, gerekirse Devletin tüm güçlerini de seferber ederek, (ki bundan ordu anlaşılmalıdır) ekonomik atılımı dumura uğratacak engelleri — İşçi hareketlerini — bertaraf etme olanakını bulmuş olacaktır. Aksi bir durumda ise hakim çevreler ülkenin «komünistlerin sultasına» — İşçi Partisi anlaşılmalıdır — düşmesini önlemek için — tabii yine orduya dayanarak — totaliter bir rejimin kurulmasına rıza göstermek durumunda kalacaklardır. İngiliz seçmeni bu iki aynı derecede tehlikeli tercihten tabiatıyla bir üçüncü yolu, Tory Partisinin simgelediği özgürlükçü demokrasi (!) yolunu seçecektir. Muhafazakârların seçimine ilgili düşünceleri budur. «Kızıl Mick'in» ordunun dayanışması yönündeki çağrısının Tory çevrelerinde bunca gürültü koparmasının nedeni bu durumda daha iyi anlaşılacaktır. Seçmen, yukarıda da değinildiği gibi oldukça garip bir ikilem önünde bırakılmak istenmektedir. Gerçek solun ağırlığı, her geçen gün biraz daha beliren İşçi Partisinin iktidarı — yani komünist tercihi — dolayısıyla da totaliter bir rejime çağrı; yada «akıl, parlamento ve demokrasi, yani muhafazakâr iktidarın devami...

Bunalımın nedenleri

İngiltere'nin bugün içinde bulunduğu krizin nedenlerini şöylece özetlemek mümkün: Muhafazakâr parti ülkenin 1973 başında tam üye olarak Ortak Pazar'a girmeden önce, İngiliz kapitalizminin, başta Ortak Pazar ülkeleri olmak üzere tüm dünya pazarlarından hatırı sayılır ölçülerde «aslan pay» ları alması için, büyük tekel- ler yararına özellikle 1973 ilkbaharın-

dan bu yana önemli yatırımlara girişmiştir. Muhafazakâr parti böylece büyük tekel- leri daha iyi bir sömürü için tepeden tırnağa donatırken, içerde bütün bunların yükünü emekçilerin sırtına yüklemenin yolunu seçmiştir. Sonunda kamu parasıyla büyük tekel- ler daha da semirip güçlenirken kalkınmanın bütün yükü sırtına bindirilen geniş halk yığınları daha da yoksullaşmışlardır. Emekçi kitlelerinin yaşam yüklerini bir nebze için hafifletmeye yönelik tüm istekleri ise Tory partisi tarafından ülke kalkınmasına indirilen ve sabotaj niteliği taşıyan darbeler olarak görülmüştür (2).

Bunalımın temelinde yatan temel gelişki budur. Şimdi bu gelişkilere daha yakından bakalım.

Avrupa kapitalist ülkelerinin altıdan ona çıktığı yıllarda kadim kıt'aya «rampa» eden Büyük Britanya kapitalizminin yeni hedefleri, yeni stratejileri mevcuttu.

1970 Haziran'ı seçimlerinde hiç beklenmedik bir biçimde, 6 yıllık bir ayrılıktan sonra esası fark yaparak İşçi Partisini yenilgiye uğratan Muhafazakâr Parti işbaşına büyük iddialarla geliyordu. 1970 Ekim'inde Beackpool'da düzenlenen kongrede, Başbakan Heath sosyal ve ekonomik kategorilerin tümünde köklü «değişiklikler» yapılacağını müjdeliyordu. Bu değişiklikler sadece «biçim» olarak değil «öz» olarak ta düşünülüyordu. Yeni hükümet «ulusun tarihsel akışını» değiştirmekte yükümlü kılınmıştı. Misyonu buydu.

Tory'lerin ilk yılı «parlak» olmadı. 1970 Ekim'inde işsiz sayısı milyonun kapısına dayanmıştı. Besin maddeleri fiyatları % 8,5 oranında artmıştı. Hayat pahalılığını bir nebze olsun dengelemek amacıyla günlük çalışma süresi çekilip uzatılmıştı. İngiliz sermayesi kısa vadede yüksek kâr oranı peşinde, ulusal ekonomide bulamadığını «yabancı» ülkelerde aramayı sürdürüyordu. Kısaca Tory'lerin partisi vaadlerinin hemen hiç birini yerine getirememişti.

Bu olgu ülke açısından düşünüldüğünde, doğrudu kuşkusuz. Ama Tory partisinin hedefi İngiliz halkını kalkındırmaktan çok, sayıca önemsiz, ne var ki

paraca son derecede güçlü tekelleri kollamaktı. Süreç, geleneksel olarak, halkın gittikçe yoksullaşmasına karşılık tekellerin artan bir hızla daha da büyük oranlarda semirmeleri şeklinde işliyordu. «Aşırı derecede güçlü, kozlarının bilincinde ve hele elindeki kozları dünya pazarlarının yeni bölüşümünde aslan payı alma, tatlı kârlar elde etme yönünde kullanmaya kararlı saldırgan bir büyük burjuvazinin politik ifadesi» olan Muhafazakâr partinin bundan başka bir yol izlemesi de esasen beklenemezdi.

Gücünü eskiliği, gelenekleri, uluslararası boyutları ve çok önceden başlayan devlet destekleriyle ulaştığı yüksek tekelleşme düzeyinden alan İngiliz kapitalizmi, İmparatorlukla birlikte uçup giden kolonyal sömürünün tatlı kârlarını bu kez başka yöntemler kullanarak aramak zorundaydı.

Tekelleşme ve iş çelişkiler

Gerçekten de İngiltere'de Devlet, tekelleşmeyi çeşitli desteklerle I. Dünya Savaşından bu yana iktidardaki partilerin rengi ne olursa olsun, aksatmadan sürdürmüştür. 1968 yılında ABD dışında faaliyet gösteren 100 büyük endüstri kuruluşunun dörtte biri İngilizdi. İngiltere Imperial Chemical Industries (I.C.I.) Dunlop, Royal Dutch Shell tekelleriyle, elektrik, elektronik, kimya, otomobil çelik, kauçuk ve petrol gibi endüstrinin en önemli uç kesimlerinde dünyanın en büyük beş kuruluşu klasmanında üç kez yer alabiliyordu. Büyük Britanya Avrupa ile kıyaslandığında da açık bir biçimde üstünlüğünü kuruyordu. Örneğin 1966 yılında önde gelen 200 Avrupa kuruluşunun 64'ü Majestelerinin ülkesinin bayrağını taşıyordu.

Buna karşılık İngiliz kapitalizminin kendine özgü iç çelişkileri de mevcuttu. Örneğin 1973'ten itibaren verimlilik ve kâr oranları artan son derece kompetitif olduğu kadar City'nin uluslararası ağırliğinden gelen sağlıklı finans olanaklarına sahip büyük tekellerin yanısıra endüstrinin tümüyle arkaik niteliklere sahip «topal ördek»leri de mevcut bulunmaktadır. Bu kesim düşük verimlilik, önemsiz

kâr oranlarıyla hiç bir şekilde kompetitif olmayan karakteriyle, ekonominin ayak bağıdır.

Muhafazakâr Parti Ortak Pazar'a girmenin hazırlığı içinde endüstrinin ayak bağı saydıkları «topal ördek»lerden kurtulmaya kararlıydı. Her şeye «serbest rekabet» karar verecekti. «Yarışı en hızlı koşan kazanacaktı.» Tory'ler yarışta akşamın, başarısızlığa uğrayanın yardımına koşmaya kesinlikle karşıydı. Bu amaçla endüstrinin «topal ördek»lerine Devlet yardımının muslukları kapatıldı. Zaten güçlük içinde bocalayan bu kesimde iflaslar birbirini kovaladı.

Ekonominin bir önemli zaafı da artık - değer birikiminin, kâr oranlarının çok daha büyük olduğu kesimlerde, ülke dışında, özellikle eski imparatorluk çerçevesi içinde kümelenmiş bulunmasıdır. Bu olgu doğal olarak bölgesel dengesizlikleri keskinleştirmiştir. Bu yüzden gayri safi millî hasıla kapitalist ülkelerdeki yıllık % 5 artışla karşılık İngiltere'de % 2,5 düzeyindedir.

1970'ten itibaren tekelleri burjuvazi ulusal yaşamı etki altında tutmak ve Devlet düzenine el koyma amacıyla çeşitli tedbirler öngörmüştü. Public Expenditure Survey Committee adı altında meydana getirilen bu kuruluş, her yıl yeniden gözden geçirme hakkını mahfuz tutarak beş yıllık sürelerle kamu harcamalarını programa bağlıyordu. Program Analysis and Review «Bütçe Tercihlerini» saptıyordu. Merkezî politikayı kontrol ve denetleme komitesi ise «hükümet politikasının etkin biçimde uygulanmasını» plânlıyordu. Think - Tank (fikir deposu) olarak anılan bu komite, Lord Rothschild'ın başkanlığında Devletin yüksek kademedeki yöneticileri ve oligarşiden gelen teknokratlardan oluşmaktaydı. 1973'ün son aylarında Observer'de yayınlanan bir yazıdan alınan şu bir kaç satırlık paragraf Think - Tank'ın, giderek Tory'lerin yüklendiği misyon hakkında ilginç kanıtlar vermektedir: «Endüstri ve Ticaret Bakanı Bay Peter Walker'e göre, hükümetle ticarî kuruluşlar ve bankalar arasında daha içli - dışlı ilişkiler, ortaklarının (Ortak Pazar ülkeleri) yolunu izlemediği sürece,

Büyük Britanya uluslararası rekabet düzeyine asla ulaşamayacaktır. Bay Peter Walker'in bu düşüncesi Lord Rothschild'ten esinlenmiş olsa gerektir...»

Kısaca Tory'ler yukarıda sıralanan ve ülke ekonomisine en yüksek düzeyde en büyük yetkiyle müdahale edebilen komitelerle hükümet - iş çevreleri ilişkisini bütünüyle gerçekleştirmişlerdir. Tıpkı Başkan Pompidou gibi eski bir banka müdürü olan Edward Heath için de iş çevreleriyle böylesine ilişkiler kurmak, tabiiyle güç olmamıştır.

Yeni politika, yeni sorunlar

Bununla birlikte Muhafazakâr partinin 1970'lerde uyguladığı Devletin müdahalelerini sınırlayan ve endüstri kuruluşlarını serbest rekabetin yargısına bırakan ekonomi politikası hükümeti önemli sorunlarla karşı karşıya bırakmakta gecikmeyecekti. Gerçekten de işsizler ordusunun sayısı had düzeylere çıkmıştı. Ulusal topraklar üzerindeki yatırımlarda önemli düşüşler başgöstermişti.

Çoğu endüstri kuruluşu finans güçlükleri içindeydi. Bütün bu aksamalar İngiliz ekonomisinin dengesini, giderek Ortak Pazar'a kompetitif bir biçimde girmenin koşulu sayılan «dinamizmini» tehlikeye düşürecek nitelikte görünüyordu.

Tory partisi 1971 den itibaren etkin tekeller başta olmak üzere endüstrinin tümüne — total ördekler de dahil olmak üzere — Devlet müdahalesini işletmeye girişti. Güçlü Britanya Endüstrilerinde yeni bir atılım gerçekleştirmek amacıyla çeşitli tedbirleri almakta gecikmedi. Endüstri üzerine bir yasa Devletin endüstriye yoğun ve selektif müdahalelerini düzenliyordu. Yardımlar özellikle kronik yatırım güçlükleri bulunan kesimlere yöneltildi. Endüstrinin «Total ördek»leri bundan böyle Devletin üvey evladı muamelesi görmeyeceklerdi. (3) Ama hükümetin bu cömertçe müdahalelerine bakıp bunun emekçi kitlelerinin yararı için kullanıldığı samsına da kapılmamak gerekir. Muhafazakâr partinin felsefesinde emekçilerin yararına işleyen politikaların hiç bir şekilde yer almadığı ötedenberi bilinen bir husustur. Devlet mü-

dahalesinin tek amacı İngiliz endüstrisinin rekabet gücünü yüksek düzeyde tutmak için altyapıdaki gerekli değişiklikleri gerçekleştirmektir.

Önemli olan verimliliği mümkün olduğu kadar artırmaktır. Nitekim 1972 de %5,5 lik bir sıçramayla rekor sayılan bu oran elde edilmiştir. Buna karşılık Devlet yardımı yapılan her kesime önemli «işten çıkarma» işçi sayısını asgariye indirme tedbirleri de şart koşulmaktadır. Örneğin British Steel Corporation (çelik) on yılda 30.000 işçiye yol verilmesini şimdiden planlanmış bulunmaktadır. Kömür, Demir-yolu ulaşımı, posta ve telekomünikasyon kesimleri için de aynı tehlike söz konusudur.

Muhafazakâr hükümet işsizlik başta olmak üzere tüm sosyal bunalımları ve bu bunalımların ortaya çıkardığı patlamaları — Sendika hareketleri, grevler vb. — «zor» kullanarak bastırmayı planlarken kârlı kamu kesimlerini özel sektöre, giderek tekellere «hibe» etmekten geri durmamaktadır. Örneğin B.O.A.C ve B.E.A. nin en verimli hat'ları 1971 Nisan ve Kasımın da bu amaçla kurulan özel «British Caledonian'a» devredilmiştir. Ayrıca bu kuruluş, Devletin «özel yardımından da» yararlandırılmıştır. Devlet kömür işletmesi (yolcu gemisi, otel, liman, hovercraft) gibi kesimlerini bu alanda çalışan bir başka özel kuruluşu bırakmaya zorlanmıştır. Ünlü Cook ajansı, 1972 mayısında Midland Bank'ın kontrolünde bira konsorsiyuma «yeniden» satılmıştır. Güçlü Kamu Kuruluşları, British Steel Corporation, Post-office, Area Gas Boards ve National Health Service'in de bir punduna getirilip özel sektöre devredilmesi etüt halindedir.

Devletin kapitalist birikime sistematik bir biçimde yardımı, 1972 Martında Industrial Development Executive (I.D.E.) nin kuruluşuyla «resmîlik kazanmıştır. Yeni kuruluş Devlet'le tekellerin çıkarlarını özdeşletiren, içli - dışlı hale getiren bir kurumdur. I.D.E. Endüstriyel Gelişme Bakanı ile özel kesimden devşirilen bir endüstri yöneticisi ile ortaklaşa yönetilmektedir. Başka bir deyişle, I.D.E endüstri ve

banka gruplarının kamu fonlarını, özel sektörün endüstrisinin modernleştirilmesi ve tekelleşmesi yönünde en iyi şekilde kullanılması amacıyla kurulmuştu. Nitekim 1972 ilkbaharında kabul edilen bütçe, özel kesime büyük imkân ve imtiyazlar getirmiştir. Yüksek gelirlerden alınan vergiler de esaslı indirim; iş garantisi içermeyen önemli yatırım yardımları, her türlü malzeme alımı ve yeni endüstri tesisleri ve kuruluşlara bu yatırımlarını bir yılda amorti edeceklerine dair garanti v.b.

Nüfusun %10 unun ülke zenginliğinin % 72 sine; tuzu kuru % 5 inin borsa'daki tüm değerlerin % 96 sına — %1 dörtte beşine — vergi mükelleflerinin % 7 sinin ülkenin toplam zenginliğinin yüzde 84, üne sahip bulunduğu bir ülkede Muhafazakârların hala zengin, daha zengin yoksulu daha yoksul yapma çabası içinde olmaları, şaşırtıcı değildir. Sermayenin özelliği tekelci sermayenin bir tanımı da «doymak bilmemek» değil midir?

Gerçekten de Economist'e göre 1971' in İngilteresinde iki önemli ve «olumlu»(!) gelişme vukubulmuştu. İşsizliğini net bir biçimde artmasına karşılık kapitalistlerin kârlarının rekor düzeydeki verimlilikle (1970 sonbaharıyla 1971 sonbaharı arasında da %6,1) daha da fazla artmasıdır. Kâr oranlarındaki artış ortalama %13 tür. Bu oran dağıtılmayan kârlarda %25 tir. Büyük tekelde ise 1971 e oranla %17,7 lik bir ortalama kâr artışı görülmektedir. Bu oran British petroleum için %58,3 British Leyland için %117 dir.

Vergilerin selektif artışı da Heath hükümetinin anti - sosyal karakterlerinden biri olarak görülmektedir. (4) Gerçekten de Maliye Bakanı Barber hazırladığı çeşitli bütçelerle ulusal zenginliğin parabolar yararına dağılımını sistematik bir biçimde organize etmiştir.

Bir işçi partisi milletvekili 1971 Aralığında şu hesabı ortaya koyarak Muhafazakârların bu eğilimini en şaşmaz şekilde kanıtlamıştır. Edward Heath iktidarı sırasında 5000 sterlin (yaklaşık 165 bin TL) ve beş bin'den yukarı yıllık gelir sahibi 250.000 kişinin gelirleri 380 milyon sterlin

artmıştır. (kişi başına yıllık 60 bin TL. lik bir artış).

Buna karşılık yılda 1000 ve 2000 sterlin (1 sterlin 35 TL.) kazanan 10 milyon kişinin gelirlerindeki artış, kişi başına 37 sterlin (yan 800 TL.) düzeyindedir.

Jack Woddis «Time to change course» adlı eserinde Lenin'in «Tekelci sermaye» tüm kategorilerde gericiliği, tutuculuğu» simgeler sözünü hatırlatır. Büyük Britanya'da Tory iktidarının işlevi de bu olmuştur. Bir yandan yoksul emekçi kitleleri zararına Tekelci sermayeyi semirtirken, öbür yandan dışın dışına tırnağına eklemek savaşı veren emekçileri tüm baskı yöntemlerini kullanarak sindirmek. Demokratik kuruluşların örgütlenmesini engellemek, sendikal özgürlükleri yoketmek, Scotland Yard'ın bünyesinde grev gözcüleriyle «meşgul olmak» üzere özel komiteler kurmak, polis kadrolarını artırmak vb. baskı tedbirleri, Tory iktidarının emekçi hareketlerini zora başvurarak bas tırmayı ve zapt-u rapt altına almayı amaçlayan hazırlıkları arasında,

Ama, yazımızın başında da belirttiğimiz gibi Tory İktidarı işçilere dış geçirememiş, ülkeyi saran grev dalgasını önleyememiştir. Başta sendikalar olmak üzere işçi partisinde de gerçek sol'a doğru kayma artık elle tutulur hale gelmiştir. İşçi partisinin sınıflararası işbirliğine taraftar —ki bu işbirliği her zaman işçiler, giderek geniş emekçi yığınları aleyhine işlemiştir — idare i maslahatçı yöneticilerinin bundan böyle millileştirme programlarını kuşa çevirmeleri, dış politika da Amerkanın dümen suyunda gerici tercihleri benimsemeleri son derece güç olacaktır.

Partinin tabanında olduğu gibi sendikalarda da sınıflararası işbirliğine karşı eğilimler iyice güçlenmiştir. Komünist Partisinin özellikle sendikalarda ağırlığını gün geçtikçe artan bir biçimde duyurması bu eğilimi daha da belirlemektedir.

Edward Heath'in seçimleri kazanmasını yakın bir ihtimal olarak görmek zordur. Az ya da çok farkla seçimleri alması da esasen önemli değildir. Bunu kitlesel

hızıyla başlamış olacaktır. Düşme süreci başlamıştır. Bugün değilse yarın iktidarı devredecektir. Emekçiler, geniş halk yığınları bütün dünya'da olduğu gibi, İngiltere'de de uyanmaktadır. Tarihin akışı bu yöndedir.

Büyük Britanya'da emekçi halk yı-

ğınları Tekelci büyük sermaye iktidarını bugün iyice köşeye sıkıştırmıştır. Yarın mutlaka düşürecektir. Bu ise salt İngiltere için değil tüm Avrupa ve dünya için son derece önemlidir.

İngiliz toplumu büyük ve köklü dönüşümlerin eşliğindedir.

1 — Bugünkü parlâmentoda sandalye dağılımı şöyledir : Muhafazakârlar 322, İşçiler 287, Liberaller 11, İskoç Milliyetçileri 3, çeşitli 5, Speaker 1 (Tory), 1 boş. 28 Şubat 74 «erken seçimlerinde» 2,5 milyon genç ilk kez oy kullanacaktır. Seçmen yaşı 18'dir. Karaderili seçmen sayısı 1 milyonu aşkındır. Yeni parlâmento 635 milletvekilinden oluşacaktır. Seçmen sayısı yaklaşık 40 milyondur.

2 — Kömür işçileri grevinde görünen anlaşmazlık şundan doğuyordu : Kömür işçileri kuyuya incek duruma gelinceye kadar geçen — kuyuya girip çıkarken geçen giyim, kuşam vb. hazırlıklar için geçerli zaman — ve kullanılmayan zaman için haftalık 3 ilâ 4 sterlinlik bir

zam talep etmişlerdi. Hükümetin teklifi ise haftada 70 pence düzeyindedir.

3 — Clyde gemi tezgâhlarına Avrupa ile rekabet edebilmesi için 50 milyon sterlinlik bir yardım yapılmıştır.

Ünlü Rolls Royce'un otomobil dışındaki kalan kesiminin Devlet kontrolüne geçmesi.

Güç durumda kalmaları endüstrinin tümünü etkileyecek olan kömür ve demir - çelik kurullarına yapılan devlet yardımı. vb.

4 — Colette Bernas'm önemli ölçüde yararlandığımız «Büyük Britanya uçurumunun kuyusunda, adını taşıyan özgün incelemesi — La Nouvelle Critique — Ocak 74.

Anayurt oteli

Irfan Yalçın

Yusuf Atılgan, ikinci romanı olan Anayurt Otelinde Zebercet adındaki bir otel kâtibinin yaşamından kısa bir kesit veriyor. Yer, batıda bir Anadolu kasabası: «Ya da kent... Minareleri, ağaçlı, geniş sokaklarıyla bir dağın eteğinde yayılır. (Geniş sokakları, parkları, arsaları olusunun nedeni «Yangın»dır. 1922 yılı eylül başında Yunanlılar giderayak burayı yaktılar. Yaşlı adamlar, «Her mahalleden eli silâhlı bir tek erkek çıksaydı yanmazdı burası» derler. Çoğu dağa kaçtı, bütün gün, bütün gece aşağıdaki büyük yangını seyretti.) Önünde, kuzeyinde yeşilli sarılı bir ova uzanır, bu oviden, yazın, ağır ağır, döne döne, kışın yayıla yayıla, bulana bulana bir ırmak akar. Üzüm bağları, pamuk, buğday tarlaları ve büyük köyler vardır ovada» (s. 11) Yazar, Zebercet'in 1930'da doğduğunu, yaşamın da otuz üç olduğunu söylediğine göre, olayın geçtiği yıl 1963'tür.

1963'de 27 Mayıs Devrimi üç yaşındadır. D.P. hükümetini deviren subaylar, üretim ilişkilerinde değişiklik yapmadan, birtakım üst-yapı değişiklikleriyle işe başlamışlardır. 1961 Anayasası, 27 Mayıs Devriminin niteliğini gösteren somut bir

belgedir. Bu anayasayla; ev yapımına temelden değil, çatıdan başlanmak istenmiştir. Şu da var ki, 27 Mayıs'tan sonra tanınan göresel özgürlükler öyle pek küçümsenecek gibi değildir. Türk toplum yapısı, ilk kez, ameliyat masasına yatırılır gibi yatırılıp incelenmiş, doğru yanlış birtakım sonuçlara varılmıştır. Toplumcu edebiyatın okunması çeşitli saptama ve yöntem önerilerine neden olmuştur. Gelgelelim ekonomik yapıda üretici sınıflar lehinde bir değişiklik görülmemiş, dahası, toplumsal sınıflar arasındaki uzaklık ve çelişkiler artmıştır. Kaba çizgileriyle böyle bir görünümü olan 1960 - 1970 arası, Türkiye'nin çeşitli yönlerden «kritik» bir dönemidir. Nicelikler bir türlü niteliğe dönüşmemiş, bu da yoğun kaynaşmalar doğurmuştur.

1963 yılındaki yaşamından bir kesit okuduğumuz Zebercet, işte böyle bir ortamda, sanki «penis» inden başka hiç bir organı yokmuş gibi yaşamaktadır. Cinsel lik öylesine kalm bir kabuk sarmıştır ki çevresinde, bütün roman boyunca toplum-bilimsel tek veriye raslamıyoruz. Zebercet'in yerine Pierre diye birisini koysak, daha doğrusu, birkaç özel adı yabancı ad-

larla değiştirsek, Anayurt Oteli'nin bir Türk romanı olduğunu anlamak çok güçleşir.

Romanın olay çizgisi, Zebercet'in «gecikmeli Ankara treniyle gelen» kadının köyden dönüşünü beklemesiyle geliyor. Daha doğrusu Anayurt Oteli bir bekleme-yi anlatıyor. Kadın, kasabanın köylerinden birindeki bir yakınına giderken Anayurt Otelinin bir odasında gecelemiştir. İşte Zebercet, bu kadından başka bir şey düşünemez olmuştur artık. Ama kadın gelmez. Zebercet de asar kendini.

1950 - 1960 Arası, Türk edebiyatını etkisi altına alan varoluşçu akım, Anayurt Oteli'yle yine karşımıza çıkıyor. Zebercet'in A. Camus'unun Yabancı adlı romanındaki Mersault'dan, Sartre'in roman kişilerinden hiç ayrı yanı yok. O da, onlar gibi, aşırı bir psikolojik özgürlük içinde hissediyor kendini. Bütün yaptığı, kendi kendine aldığı kararları hiç çekinmeden yerine getirmek. Psikolojik anlamda bir çeşit özgürlük mastürbasyonu bu. Zebercet'i, insanı bitmiş, eşyalaşmış, bütün onurunu yitirmiş, yaşamla ölüm arasındaki çizgide boşuna çırpınan bir «ucübe» gibi gösteren Samuel Becket'in oyun kişilerine de benzetebiliriz. (Ah Güzel Günler, Godot'yu beklerken) Batı'nın kendi ekonomik çelişkilerinden doğmuş yabancılaşmasını Türk edebiyatına «ithâl» eden Yusuf Atılgan, acaba bu romanıyla ne söylemek istemiştir? Bildirisi nedir? Bana kalırsa, Anayurt Oteli, sapık cinselliğin ve ben-merkezçiliğe varan bir bireyselliğin yüceltilmesidir.

Cinsellik

Cinsellik, genel anlamda, biyolojik olup üreme işlevidir. Bu noktada insanla hayvan arasında bir ayırım göremeyiz. Ama insan, bilinçli biçimde yaptığı çalışmayla «üreten» bir varlıktır. Bu niteliği nedeniyle de hayvandan ayrılır.

Cinselliğe freudçu bir görüş açısından bakacak olursak, soyut bir şey olarak görürüz onu. Dış dinamiklerin hiç bir etkisi yoktur üstünde. Kendi iç dinamikleriyle egemendir. Bireydeki bütün cinselliğin itici nedeni libido olup karmaşaların çoğu anatomiyile ilgilidir. Sözün ka-

sası, Freud'da cinsellik; bir «kader» dir.

Cinselliği toplumcu bir görüş açısından ele aldığımızda, onu sosyo - ekonomik bir çerçeveye içinde görürüz. Artık nedenler, içtepidlerden, anatomiden değil, toplumsal koşullardan doğar. Metafizik yok olmuştur.

Zebercet, bir seks manyağıdır. «Gecikmeli Ankara treniyle gelen» kadına olan tutkusu hep cinsel birleşme isteğiyle çakışır. Kadının gelmesini dört gözle beklemesi, bir sevgiden çok, cinsel bir amaçla olmaktadır. (Kadını düşünürken bile cinsel bir boşalma yapabilmektedir Zebercet.) Üstelik, otedeki ortalıkçı kadınla cinsel ilişki içindedir. Onunla rahatça yatabilmektedir her an. Kudurmuşcasına cinsel bir iştah içinde olduğundan, sinemada yanına düşen oğlan çocuklarına bile sarkıntılık yapar. Cinsellik açlık gibi susuzluk gibi biyolojik bir istek olması nedeniyle, cinsel yönden doymamış bir kişide birtakım aykırı davranışlar, sapıklıklar görülebilir elbet. Ama Zebercet, yukarıda da dediğim gibi, ortalıkçı kadınla gizli ilişkiler içindedir. Maddi hiç bir sıkıntısı yoktur. Peki ondaki bu «Zebercetlik» nereden geliyor acaba? Bence bu, Anayurt Oteli yazarının Batı'daki varoluşçu yazarlara özentisinden, onlar gibi «dejenere» tipler yaratma isteğinden doğuyor. Eğer Yazar, Zebercet'i sosyo - ekonomik bir çerçeveye içinde ele alıp cinselliğin böyle belirlenebileceğini bilseydi, o zaman yaptığı yüzeysel de olsa, bir çeşit toplumsal eleştiri olabilirdi. Oysa yazar, freudçu bir atmosfer içinde, hiç bir bilimsel nedenselliği göz önüne almadan oluşturmuş Zebercet tipini. Zebercet'teki varoluşçu bunalım, iğreti, inandırıcılıktan uzak, Türkiye'nin yapısına ters bir bunalımdır. Güzin Di no'nun «Le Monde» gazetesinde çıkan «Edebiyatın Ellinci Yılı» adlı yazısında, 1955 - 1960 arası yazarlarının düştüğü yanlış anlatırken söyledikleri Yusuf Atılgan için bugün hâlâ geçerlidir: «...Aşırı gelişmişlikten doğan bunalımı, bunalımın az gelişmişlikten doğduğu bir topluma aktaran bu yazarlar...»

Anayurt Oteli'ndeki bütün olaylar, durumlar, psikolojik kesitler sapık bir cinsellikle örülmüş. Yazar, her fırsatta cin-

sel bir olay çıkarıyor okuyucunun karşısına:

1. Erkek - kadın cinsel ilişkileri

a. Zebercet'in ortalıkçı kadınla cinsel ilişkisi

b. Otele gelen çiftlerin cinsel ilişkisi (Zebercet, kapılardan içerileri dinliyor. Otele her gelen çift, sanki yalnız o iş için geliyor gibi)

2. Kadınla kadının cinsel ilişkisi. (Kadriye kalfa beslemeyle cinsel ilişki kuruyor)S. 84

3. Erkeğin erkekle cinsel ilişki isteği (Zebercet, sinamada yanına oturan bir oğlan çocuğuna sarkıntılık yapıyor sonra da onu otele çağırıyor.) S 83

4. Evli erkekler, evdeki beslemelere sarkıntılık yapıyorlar durmadan. S. 86

5. Zebercet kendini asıyor. Yazar'ın bütün gözü Zebercet'in orasında: «Kolları iki yana sarktı. Donunun sol paçasından fildişi renginde koyuca bir sıvı aktı uzaya.» (s. 173)

Bireysellik

Bireyi toplumun bir ürünü kabul ettiğimize göre, bireyde toplumun yansımaları gerekir. Yani biz, bir kişinin düşüncelerini, davranışlarını, umutlarını, sevgilerini, düşlerini, bilgilerini bütün ayrıntılarıyla öğrenirsek o kişinin içinde yaşadığı toplumun yapısını kaba çizgileriyle de olsa, oraya koyabiliriz. Bir romancının yarattığı kişilerde bunu sağlayamaması oldukça zor bir iştir. Ama Yusuf Atılgan ne yazık ki başarmıştır bunu! Çevresinden kopuk öyle bir tip yaratmıştır ki Zebercet'le onun Türk toplumunda yaşadığına bin şahit gerek. Bu, bireysellikten de öte, içine kapanıklığın, cinsellikte donmuşluğun metafizik bir gösterisidir.

Anayurt Otelinin baş - kişisi Zebercet'in bütün ruhsal davranışları mekanik bir özellik taşımaktadır. «Gecikmeli Ankara treniyle gelen» kadını beklemesinden tutun da kediyi ve ortalıkçı kadını öldürmesine kadar yaptığı her iş, oluşturduğu her durum, başka yerden yönetilen bir kukla durumuna sokmaktadır onu. Sözge-

limi, Zebercet kediyi niçin öldürmüştür? Ortalıkçı kadını öldürmesinin nedeni bir anlık iktidarsızlık mıdır? Bu soruların cevabı Zebercet'in metafizik bireyselliğinde gizlidir herhalde. Bilse bilse romanın yazarı bilir bunları!

Türkiye ve Anayurt oteli

Düşünce yapısı ne olursa olsun, Türkiye'li bir yazar her şeyin bozuk olduğu ülkesinde, — birtakım yanlışlar için çözüm yolları önermeye de bazı doğru saptamalar yapmak zorundadır en azından. Bence bu, her Türkiyeli yazarın yazarlık borcudur. Masa başına geçip birtakım soyutlukları, geçmiş, şimdi, gelecek içinde, ani dönüşlerle yazmak, onları gıcıklayıcı bir cinsellik optiğiyle göstermek, entellektüelce yazmak uğruna okuyucuyu saptırarak acaba bir romancıya aldığı telif ücretinden başka ne kazandırır? Yusuf Atılgan Anadolu'lu bir yazar. Çevresinde yığınla haksızlık, yanlışlık, aç, acil, insan duruken, neden Batı İnsanın kendine yabancılaşmasını yansıtan romanlara öykünmüştür?

Sonuç

1. Anayurt Otelini bir Türk yazarı tarafından yazılmış yabancı bir romandır.

2. Yazar, cinselliği Türkiye'nin gerçeklerine ve sosyo - ekonomik yapısına göre değil, kendi entellektüel yapısına göre göstermiş. (Hastalıklı bir perspektif bu)

3. Romanın içeriği, toplumcu görüş açısından yüzde yüz ters bir nitelikte.

4. Türk toplumundaki cinsel bunalım, Zebercet'in seks manyaklığında değil, var olan feodal ilişkilerde yatar.

5. Anayurt oteli, yanlış, saptırıcı, i-nandırıcılığı olmayan bir roman.

6. Yazar, bu romanında, Zebercet adında bir «phallus» anlatmıştır.

7. Bence Anayurt Otelini, Türkiye'deki tek bir gerçekliği ortaya koyuyor: Bir Türk yazarının Türkiye gerçeği karşısındaki vürdümduymazlığı.

Hükümet programı

Sayın Üyeler,

14 Ekim 1973 Seçimlerinin sonuçları ve ülkemizin içinde bulunduğu koşullar, Hükümet kurulmasını güçleştirmiştir. Yeni bir Hükümet kurulabilmesi yolundaki partilerarası temaslara ve çalışmalar üç aydan uzun sürmüştür. Fakat öyle inanıyoruz ki bu güçlüklerin içinden demokratik anlamda güçlü bir Hükümet çıkmıştır. Bu inancımızın başlıca dayanağı şudur :

Karma Hükümetimizi meydana getiren iki parti, Cumhuriyet Halk Partisi ile Millî Selâmet Partisi, Hükümet görevini birlikte üstlenmek kararını vermeden önce aralarında her konuyla ilgili genişliğine ve derinliğine görüşmeler yapmışlardır. Her alanda izleyecekleri politikaların ilkelerinde ve doğrultusunda tam bir anlaşmaya varmışlardır. Bir karma Hükümet içinde temel konularda, hatta bazı önemli ayrıntılarda ortaya çıkabilecek tartışmaları, geride, Hükümet kuruluşundan önceki aşamada bırakmışlardır. Neleri yapacaklarında birleştikleri gibi, neleri yapmayacaklarında da birleşmişlerdir.

Bir partinin, tek başına iktidar olduğu zaman yapacaklarından, yapmayı tasarladıklarından, bir başka parti ile Hükümet ortaklığı kurarken bazı fedakârlıklara razı olması doğaldır. Fakat Cumhuriyet Halk Partisi ile Millî Selâmet Partisinin başlıca ekonomik, sosyal ve siyasal sorunlarla ilgili olarak görüşlerinin birleştiği noktalar, yapmak zorunda kaldıkları karşılıklı fedakârlıklarla kıyaslanamaya-

cak kadar çoktur ve önemlidir. İki partinin üzerinde birleştiği noktalar, Türk toplumu için yeni ve mutlu bir dönem başlatabilecek değerdedir.

Şimdi kendini Programıyla yüce takdirlerine sunan Hükümet, bu bakımdan tutarlı, uyumlu ve etkin bir Hükümet olabileceği, güçlü bir Hükümet olarak görev yapabileceği inancındadır.

Fakat bir Hükümetin kendi içinde tutarlı ve uyumlu olması ancak, Millet'in ve Parlâmentonun güven ve desteği ile tamamlanırsa gerçek değer ve anlam taşır. Onun için, Hükümet olarak kendi gücümüzün de üstünde, Milletimizin ve yüce Meclislerimizin güven ve desteğinden güç alacağız. Bu güveni ve desteği tutumumuzla, davranışımızla kazanmağa ve korumağa çalışacağız.

Yalnız iki partinin değil, bütün Milletimizin Hükümeti olma bilinciyle görevimizi yapacağız. Kendi partilerimizin desteğine olduğu kadar, Hükümet dışındaki partilerin de yardımlarına, uyarılarına, eleştirilerine değer vereceğiz. Hiç bir ayırım gözetmeksizin tüm Milletimize hizmet etmeyi, yararlı olmayı ödev bileceğiz.

Demokrasiyi benimsemiş bir toplumda geçerli olan birlik, mutlaka düşüncelerde ve çözümlerde birleşmekle değil, düşüncelerdeki ve çözümlerdeki ayrılıklara rağmen Millet'in mutluluğu, ülkenin esenliği ve demokrasinin bütün kurallarıyla ve özgürlükleriyle işlerliği için iyi niyetleri ve

çabaları uyumlu kılmakla sağlanan birlik-
tir.

İyi işleyen bir demokraside düşünce ayrılıkları, toplumu kargaşalığa, iç düşmanlığa, bunalımlara sürüklemeyi; tam tersine, toplum yaşamını zenginleştirir, toplum yapısına canlılık kazandırır, her alanda gelişmeyi ve ilerlemeyi hızlandırır. Devleti zayıflatmaz, güçlendirir. Milleti bölmez, bütünlüştür.

Bu anlamda iyi işleyen bir demokrasinin temel koşulu olan geniş görüşlülüğü, eleştiriye tahammülü, karşı düşüncelere saygıyı, en başta Hükümet göstermelidir. Hükümetimiz buna kararlı olarak göreve başlıyor. Buna kararlı olduğu için de Programının temel unsurları arasında rejimin sıkıntılı yıllarından arta kalmış kırılganlıkları ve kavgaları tarihe gömecek geniş kapsamlı bir genel af çıkarma ve demokrasimizi her bakımdan yüksek bir düzeye erdirmeye üzere, düşünce ve inanç özgürlüğü önündeki sınırlamaları kaldırma kararı yer alıyor.

Türk Milletinin en ileri ölçüde demokratik özgürlüklere layık olduğu inancındayız. Dünya coğrafyasındaki yerimizin de, çağdaş dünya güçlerinin de, ekonomi veya eğitim alanlarındaki eksikliklerimizin de, Millet olarak bizi, gerçek demokrasinin gerektirdiğinden daha az özgürlükle yetinmek durumunda bırakmadığı kanısındayız. Zengin devlet tecrübeleriyle dolu engin tarihi, Türk Milletine, ekonomik gelişme çizgisinin ve eğitim düzeyinin çok üstünde bir siyasal olgunluk kazandırmıştır. Türk toplumunun gelişmişliği, çağdaş sosyal bilimlerin öncelik verdiği maddi ölçekleri aşan, onların dışına taşan, kendi tarihi içinde, kendi sosyal yapısı içinde oluşmuş kendine özgü bir gelişmişliktir.

Milletimizin bu özelliğinin bize verdiği sonsuz güven duygusuyuladır ki, Hükümet olarak siyasal alanda amacımız bugünkü ileri demokrasiler noktasından da kalıyabileceği ve başka ulusların da örnek alabileceği bir Türk Demokrasisidir, asıl amacımız.

Çağdaş demokrasi düzeyinin üstünde bir demokrasiye eriştiğimizde, Atatürk'ün istediği gibi her anlamda çağdaş uygarlık

düzeyinin de üstüne yükselme yolu Mille-
timize açılmış olacaktır, inancındayız.

Geride bıraktığımız dönem, bu iyimserliğimizi doğrulayan gelişmeler göstermiştir; bu iyimserliğimizin haklılığını ortaya çıkarmıştır.

Türk Milletinin ağır siyasal bunalımlardan ve bir ara rejimden demokrasi aydınlığına çıkabilmesine ikibuçuk yıl gibi kısa bir süre yetmiştir. Öyle bir bunalımlı dönemin sonunda, sivil ile, askeri ile, Parlamentosuyla ve partileriyle bütün Millet, üç aydan uzun süre bir Hükümet bunalımı döneminin bir rejim bunalımına dönüşmesini kesin olarak önleyebilmiştir. Geride bıraktığımız üç yılın deneyleri, Milletimizin en ileri anlamda demokrasiye layık olduğunu, ehil olduğunu, kuşkuyla yer bırakmayacak bir açıklıkla göstermiştir.

Hükümeti oluşturan iki parti, demokrasinin ve toplumun güçlenmesine yalnız özgürlükleri genişletmenin yetmeyeceğini bilmektedirler. Bütün topluma yaygın bir sosyal adalet düzeninin de, siyasal haklar ve özgürlükler kadar, düşünce ve inanç özgürlüğü kadar gerekli olduğu kanısındayız. Özgürlük içinde yaygın sosyal adaletin ise hızlı ve dengeli ekonomik kalkınmadan ayrı düşünülemediğini biliyoruz.

Onun için, en geniş anlamda demokratik özgürlükleri, yaygın sosyal adaletle ve hızlı ekonomik kalkınmayla bir arada gerçekleştirilmeye ve yaşatmaya kararlıyız.

Bu amaca Anayasamızın çizdiği yoldan ulaşabileceğimize inanıyoruz.

Bu Hükümet Programına temel olan Koalisyon protokolünde de belirtildiği gibi, «Millet, demokratik, laik ve sosyal hukuk devleti ilkesine yürekten inanan; hukukun üstünlüğüne, demokratik hak ve hürriyetlere saygılı Cumhuriyet Halk Partisinin ve Millî Selâmet Partisinin ortak gayesi, kanunları herkese eşit olarak uygulayan, Atatürk ilkelerine bağlı bir Devlet idaresiyle anlayış, kardeşlik ve sosyal adaletle dayanan bir toplum düzeninin kurulmasıdır.»

Böyle bir toplum düzenini kurma yolunda atacağımız her adım, karşı karşıya bulunduğumuz çetin dünya koşullarına ve son yılların biriktirdiği güçlüklerle rağmen, ekonomik sorunları çözme ve kalkın-

mayı hızlandırma yolundaki çabalarımıza da hız katacaktır.

Hükümetimiz, bu sorunların ve güçlüklerin, idare-i maslahatçılıkla değil, ancak köklü ve cesaretle hamlelerle ve Devlet ve Millet kaynaşmasından doğacak güçle çözüleceğine inanmaktadır.

Sayın Üyeler,

Anayasamız, «Devlet kişinin temel hak ve hürriyetlerini, fert huzuru, sosyal adalet ve hukuk devleti ilkeleri ile bağdaşamayacak surette sınırlayan siyasi, iktisadi ve sosyal bütün engelleri kaldırır,» esasını getirmiştir.

Hükümetimiz ferdin ve toplumun huzur ve refahını demokratik hukuk devleti anlayışı içinde ve ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmanın plana bağlanacağını emreden Anayasa hükmü çerçevesinde sağlamayı hedef almaktadır.

Ancak, Hükümet Programının temel konularına geçmeden ekonomik ve sosyal politikalara yön veren önemli iç ve dış etkenlerin belirtilmesinde yarar görmekteyiz.

Ekonomik kalkınmamızın bugün ulaştığı düzeyde ve nitelikte diğer ülkelerle olan ekonomik, sosyal kültürel ve siyasal ilişkilerimiz giderek artan bir biçimde bu ekonomilerden etkilenmemize yol açmaktadır. Özellikle son yıllarda para sorunlarıyla ilişkili olarak ortaya çıkan uluslararası bunalımlar, temel ham madde kıtlıkları nedeni ile artan sanayi ürünleri fiyatları, enerji sorunu, teknolojik yeniliklerin transferinde ortaya çıkan dar boğazlar ve petrol fiyatlarındaki aşırı yükselişler ekonomimizi olumsuz yönde etkilemektedir. Öte yandan ülkemiz 1970'lere, gelişen ve değişen bir ekonomik ve sosyal yapı yanında, büyük bir kalkınma potansiyeli ile girmiştir. Ancak, çeşitli etkenler ve karşılaşılan bazı sorunlar nedeni ile bu potansiyel gereği gibi değerlendirilememiştir. Uluslararası olayların yol açtığı olumsuz etkileşmeler öncelikle gelişmiş toplumlardaki fiyat hareket ve dalgalanmalarının hızla Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelere aktarılmasına yol açmaktadır. Bu oluşum, ekonomimizin bugünkü durumundan İleri gelen enflasyonist özellikle birleşerek,

Ülkemizde gelir artışı ile uyumlu olmayan hızlı fiyat artışlarına yol açmakta ve kaynak kullanımı yönünden ekonomik dengelessizlikler doğurarak, kalkınma çabalarını aksatmaktadır. Öte yandan bu aksaklıkların yükü dengesiz ve haksız bir biçimde toplumdaki orta, dar veya sabit gelirli kitleler üzerinde yoğunlaşmakta ve geçim sıkıntısı doğurmaktadır.

Ekonomik ve sosyal kalkınma yolunda karşılaşılan güçlükleri ve dengelessizlikleri gidermek, toplumumuzu bu güçlük ve dengelessizliklerden sür'atle ve en az zararlı çıkacak biçimde mutlu ve müreffeh bir yaşama düzeyine ulaştırmak, ekonomik ve sosyal politikamızın temel hedefi olacaktır.

Bu hedefin gereği olarak, içinde bulunduğumuz zor dönemde izlenecek ekonomik politikaların, sosyal adalet ilkesine uygun olması dikkatle gözetilecektir. Uluslararası ekonomik konjonktürün zorunlu kılabileceği bazı fiyat ayarlamalarının geniş halk topluluklarını etkilememesi ve hayatı pahalılaştırmaması için, gelirlerle fiyatlar arasında sağlıklı, adaletli ve dinamik bir dengenin kurulmasına özen gösterilecektir.

Ekonomik ve Sosyal yapıda kalkınmayı engelleyen her türlü sınırlamayı kaldırma, toplumumuzun gelişmesinin temel dinamiklerini oluşturma, ferdin ve toplumun yarınını teminat altına alma ve daha yüksek bir refah düzeyine ulaştırma amacı ile hür ve demokratik düzen içinde uygulanmak üzere aşağıdaki tedbirler dizisini getirmekteyiz.

Hükümetimiz geçmişin kırgınlık ve acılarını giderecek, karşılıklı bağışlama ve hoşgörüye dayanan bir kardeşlik ortamının kurulmasını ilk görev saymaktadır. Toplumumuzdaki iç barışı kurmak üzere düşünce ve inanç suçlarını da kapsayan bir genel af ile orman suçlarına ilişkin affın gerçekleşmesini zorunlu görüyoruz.

Düşünce, inanç ve ifade hürriyetlerinin ve diğer temel hak ve hürriyetlerin Anayasamızın gösterdiği yönde kullanılmasına engel olan ve demokratik anlayışla bağdaşmayan hükümler, bu hürriyetlerin varoluş nedenlerine vücut veren ilkelerin ışığı al-

tında gözden geçirilerek düşünce, inanç ve ifade hürriyetlerini sınırlayan bütün kısıntılar kanunlarımızdan çıkarılacak, basın hürriyeti her yönü ile teminat altında tutulacaktır.

Adalet hizmetlerinin sür'atle, külfetsiz bir şekilde ve adil ölçüler içerisinde tahakkuku ve vatandaşın adalete olan inanç ve güveninin pekleştirilmesi için gerekli hukuki tedbirler alınacaktır. Kamuya düzen veren temel kanunlar bu amaçla gözden geçirilip tādil tasarıları hazırlanacaktır.

Seçimlerde yurttaşların oy kullanmalarını zorlaştıran bütün engeller kaldırılacak, daha yaygın ve yüksek oranda oy kullanılmasını sağlamak üzere öncelikle:

Bütün seçmenlerin oy kullanmalarını sağlayıcı tedbirler alınacaktır;

Ortaöğretim seviyesindeki okullarda kayıtlı öğrenci durumunda bulunanlar hariç, 18 yaşını bitirmiş bütün vatandaşlara oy hakkı tanınacaktır;

Yurt dışında bulunan vatandaşlarımızın oy haklarını kullanma imkânı sağlanacaktır;

Küçük sisteminde gerekli değişiklikler yapılarak, icabında nüfus cüzdanı ile oy kullanma imkânları getirilecektir;

Parti sözcülerinin seçim kampanyası sırasında televizyonda da propaganda konuşmaları yapabilmeleri gerçekleştirilecektir.

Sayın Üyeler,

Halkın kamu yönetimine daha çok katılabilmesi, Devlete ilişkilerinde karşılaştığı bütün güçlüklerden kurtarılabilmesi ve halkın hizmetinde etkili bir idare kurulması temel amacımızdır.

İdari yargının daha sür'atli ve etkili işleyebilmesini sağlayacak mevzuat tedbirleri alınacaktır.

Bakanlıkların ve bütün kamu kuruluşlarının kendi amaç ve görevlerine uygun olarak çalışmalarını sağlayıcı düzenleme ve yasa değişiklikleri yapılacak ve bunlar arasındaki tıkanıklıklar giderilecektir.

Halka dönük hizmetler, hizmetin en iyi ve kolay sağlanacağı şekilde düzenlenecek ve işlemler basitleştirilecektir.

Devlet harcamalarının en önemli kalemi olan personel maaş ve özlük haklarında, mevcut aksaklık ve karışıklığın giderilmesi için gerekli mevzuat çalışmaları ve kurumlarla ilgili düzenlemeler yapılacaktır. Bu arada Devlet Personel Dairesine de yeni bir şekil verilecektir. İşçi-memur ayırımına sür'atle adil ve vazıh bir çözüm getirilecektir. Hizmetlerde Türk kamu idaresinin yapısına uygun bir sınıflandırmaya gidilecek ve kamu görevlilerinin ücretlerinde adil bir denge gerçekleştirilecektir. Memurlara yapılan sosyal yardımlar mahiyet ve miktar bakımından maksatlarına yetecek seviyelere ulaştırılacaktır.

Kamu yönetiminde görevlilerin yetkileri ve sorumlulukları genişletilerek halkın Devletten beklediği hizmetlerin yerine getirilmesine hız kazandırılacaktır.

Kamu yöneticileri yalnız görev ve yetkilerini kötüye kullandıkları zaman değil, görevlerini yerine getirmekten ve yetkilerini kullanmaktan kaçındıkları zaman da sorumlu olacaklardır.

Kamu yönetiminin çeşitli kademelerindeki memur ve yöneticilerin, belli programlara göre hizmet-içi eğitimlerine önem verilecektir.

Kamu İktisadi Teşebbüslerinin kuruluş amaçlarına uygun şekilde çalışabilmelerini sağlamak üzere, demokratik esaslara dayalı etkin bir sistem kurulacaktır. Bu kuruluşlarda çalışanların yönetime etkili olarak katılmaları ve katkıları ile ilgili olarak tatmin edici ölçüde pay almaları sağlanacaktır.

Hükümet Programında açıklanan hedeflere ulaşılabilmesi için personel, mevzuat ve uygulamadaki dar boğazlar giderilecektir. Teknik personelden en iyi ve etkin biçimde yararlanmak için gerekli tedbirler alınacaktır. Başta 2490 sayılı Arttırma ve Eksiltme-Kanunu olmak üzere mevzuatta gerekli değişiklikler yapılarak kaynak israfı ve verim düşüklüğüne yol açan bürokratik engeller ve tıkanıklıklar giderilecektir.

Kamu hizmetlerinde elektronik bilgi işlem makina ve teçhizatının daha yaygın olarak kullanılması imkânları geliştirilecektir.

Yüksek Denetleme Kurulunun görevini etkili bir şekilde yapması ve hiçbir kamu kuruluşunun denetim dışında kalmamasını sağlayacak tedbirler alınacaktır.

Sayın Üyeler,

Kamu düzeninin korunması, Anayasal hak ve hürriyetlerin rahatça kullanılabilmesi, düşünce, inanç ve ifade hürriyetlerine gereken saygının gösterilmesi sağlanacaktır. Yurttaşlarımızın her türlü düşünce ve kanaatlerini korkusuzca açıklayabilecekleri bir ortam, asayişin demokratik hukuk kurallarına uygun, insanî ve etkili bir şekilde idame ettirildiği şartlar içinde gerçekleştirilecektir.

İç güvenlik kuvvetleri, günün gelişen ve değişen koşullarına uygun biçimde nitelik ve nitelik yönlerinden yeterli duruma getirilmek üzere güçlendirilecek, per sonelin bu amaçla eğitimine büyük önem verilecektir. İç güvenlik kuvvetlerimizin asıl amaçlarına yönetilebilmesi için bu teşkilât gereksiz yüklerden kurtarılacaktır. Adli zabita kurulması konusu ele alınacaktır.

Ekonomimiz için büyük önem taşıyan kaçakçılığın önlenmesinde etkin ve çok yönlü tedbirler alınacak ve mevzuat günün şartlarına uyacak bir şekilde değiştirilecektir. Güney sınırlarımızdaki mayınlanmış sahaların, kaçakçılığı önleyecek sosyal, ekonomik, kültürel ve başka tedbirler getirilerek mayınlardan arınması ve tarım için kullanılması imkânları aranacaktır.

Çok sayıda can ve mal kaybına yol açan trafik kazalarının önlenmesi için etkin tedbirler alınacaktır.

Sayın Üyeler,

Vergi Kanunlarının hepsi yeniden gözden geçirilecek, vergi eşitliğini zedeleyen, farklılıklara yol açan ve sosyal adalet ilkelerine aykırı düşen hükümler ayıklanacak ve böylece «herkesin malî gücüne göre vergi ödemesi» yolundaki Anayasa emrinin yerine getirilmesine çalışılacaktır. Bunlar arasında özellikle şu tedbirler öngörülmektedir:

Vergi sistemi daha adil bir yapıya kavuşturulacak ve kabil olduğu kadar basit, kolay uygulanır hale getirilecektir.

Daha hakça bir vergi düzeni sağlamak ve gerçek vergi hasılatını arttırmak için gelir ve kurumlar vergilerinin tarifeleri ile en az geçim indirimi haddi yeniden gözden geçirilecektir.

Vergi mevzuatının israfları teşvik eden hükümleri kaldırılacak, vergi sisteminde sosyal adalet ve kalkınma amaçlarına uygun değişiklikler gerçekleştirilecektir. Vergi sisteminin yatırımları güçleştiren hükümleri değiştirilecektir.

«Muafiyet ve istisnalar» ülkemizin değişen koşullarına uydurulacaktır.

Vergi kanunlarında yer alan anlaşılması ve uygulanması güç hükümler ayıklanacak ve bu konulara açıklık getirilecektir.

Ayrıca, vergi uyumsuzluklarının hızlı ve adil bir şekilde çözülmesi amacıyla, vergi yargı sistemi değiştirilecektir.

Kamu İktisadî Teşebbüslerinde ve mahallî idarelerde, iç ve dış fiyat artışlarının olumsuz etkilerinin giderilmesine çalışılacak, bu teşebbüs ve idarelerin malî güçlerinin artırılması temin edilecek ve 31/12/1973 tarihine kadar olan borçları kapsayan geniş bir iç borç konsolidasyonuna gidilecektir.

İç borçlanma sisteminde günün gereklerine uygun değişiklikler yapılacak ve bu sistemin maliye ve ekonomi politikalarının uygulanma ve izlenmesinde etkin bir araç olması sağlanacaktır.

Türk Parası Kıymetini Koruma Kanunu ve buna dayalı olarak çıkarılan karar-nameler dikkatle gözden geçirilerek, günün ekonomik koşullarına uygun ve bu arada hem üreticinin hem de tüketicinin yararını gözetir yönde geliştirilecektir.

Serbest malî müşavirlik müessesesinin kurulması çalışmalarına geçilecektir.

Sosyal güvenlik ile ilgili mevzuat, ilmi aktüerya hesaplarına dayanılmak suretiyle, katkılar ve sağlanan menfaatler yönünden dengeli ve tutarlı bir hale getirilecektir.

Bankalar Kanunu ve kredilerle ilgili mevzuat gözden geçirilecek, banka kaynaklarının sanayide maliyetleri arttırmaksızın ekonomik kalkınmaya daha yararlı alanlara yöneltmesini ve başta kooperatifler ol-

mak üzere halk teşebbüslerinin kredilerden yeterli ölçüde yararlanabilmelerini sağlamak amacıyla finansman kurumlarında yeni düzenlemeler yapılacaktır.

Halk yararına işleyecek ve gerçek halk teşebbüslerini teşvik edecek etkili ve güvenilir bir sermaye piyasasının teşekkülü için gerekli mevzuat çıkarılacaktır.

Merkez Bankası Kanununda, etkin ve dinamik bir ekonomi politikasının uygulanmasını sağlayıcı değişiklikler yapılacaktır. Döviz rezervlerimizdeki artıştan yurt kalkınmasında en iyi şekilde yararlanma imkânları geliştirilecektir.

Öncelikle kamu idaresindeki israflar önlenecektir. Devlet harcamaları ile ilgili temel mevzuatın israflara, hizmetlerin gereği gibi yapılmamasına, gecikmelere yol açan hükümleri değiştirilerek kamu hizmetlerinin yerine getirilmesine ve yatırımların gerçekleşmesine hız kazandırılacaktır.

Ekonomik ve sosyal kalkınmanın gerçekleştirilmesinde Hükümetimizin izleyeceği tasarruf ve finansmana ilişkin politikalar, üretim ve yatırımlarda gerekli görülen büyüme hızlarından fedakârlık etmeksizin genel istikrarı sağlamak amacına dönük olacaktır.

Böylece kaynakların kullanılmasında kayıplara meydan vermeyecek tedbirlerin alınması ve bu tedbirlerin yatırım, para - kredi, dış ekonomik ilişkiler ve teşvik politikaları ile tutarlı olması sağlanacaktır.

Sayın Üyeler,

Nüfusumuzun büyük çoğunluğunun geçim kaynağı olan tarımda üretimden tüketime kadar bütün faaliyet alanlarında ekonomik gelişme gereklerinin yerine getirilmesini ve gelişme nimetlerinin coğrafi dengeye ve sosyal adalete uygun olarak dağıtılmasını sağlamak amacımızdır.

Tarımın hava şartlarına bağlılığını azaltmak ve tarımsal üretimin çeşidini ve verimini arttırmak için sulama, drenaj, top rak ıslahı, erozyon kontrolü, makinalaşma ve gübreleşmeyi kapsayan yoğun tarım uygulaması yaygınlaştırılacak ve hızlandırılacaktır.

Yurt ekonomisi ve köy kalkınması için büyük önem taşıyan tarımın genel plan-

laması bütün yönleriyle yeniden ilmi bir şekilde ele alınacaktır.

«Gıda - Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı», görevlerini güçlü, hızlı ve verimli bir şekilde yerine getirebilmesi için yeni bir yapıya ve dinamizme kavuşturulacaktır.

Tarımda su kaynaklarının gelişmesi ve sulama alanlarının genişletilmesi amacı ile yeraltı suları ve küçük su kaynakları hızla hizmete konulacak ve kısa sürede etkili olmaları sağlanacaktır. Orta, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun kurak ovalarının sulanmasının, kalkınmayı yaygınlaştırma açısından da önemi gözönünde tutularak gerekli projeler hemen uygulanacaktır.

Çiftçinin üretimini ve gelirini arttıran kontrollü ziraî kalkınma kredileri uygulaması yurt düzeyine yaygınlaştırılacak ve daha hızlı işleyen bir yapıya kavuşturulacaktır.

Köylünün aracıya ve tefeciye muhtaç olmadan, doğrudan doğruya tarım kredilerinden faydalanabilmesini sağlayıcı tedbirler geliştirilecektir. Bu krediler, sadece ipotek veya kefalet karşılığı değil, ziraî işletmenin istihsal ve ödeme gücüne veya proje esasına göre de verilecek ve amaçlarına uygun olarak kullanılacaktır.

Tarım üreticisinin emeğinin karşılığını almasını sağlayan, tarımsal üretime ekonomik gereklere göre yön veren ve sosyal adalet ilkelerini gözeten bir taban fiyat politikası yürütülecek ve üreticinin ürününü düşük fiyatla elden çıkarmasını önlemek için taban fiyatları mümkün olduğu kadar erken ilân edilecektir. Bunun yanında pazarlama tesislerinin geliştirilmesi, des teklemeye alımlarının düzenlenmesi, önceden bağlantı yapılması gibi esnek ve etkin tedbirler uygulanacaktır.

Tarımsal üretimin arttırılmasında, tarım ürünlerinin iç ve dış pazarlamasında ve tarım araç ve gereçlerinin ithal ve dağıtımında kooperatifler ve üst kuruluşları daha etkili duruma getirilecektir. Tarım girdilerindeki spekülâtif fiyat artışları önlenecektir. Tarımda verimliliğin arttırılmasını sağlayacak girdilerin fiyatları, bunların yoğun biçimde kullanılmasını özendirici bir düzeyde tutulacaktır. Bu araç ve gereçlerin yurt içinde imali için gerekli tedbirler alınacaktır.

Büyük gelişme imkân ve eğilimi gösteren meyvecilik, sebzeçilik, turfandacılık ve çiçekçilik alanında, fidan, tohum, fide, ulaştırma, depolama, dağıtım, pazarlama ve finansman güçlüklerini giderici tedbirler alınacaktır. Taze meyve, sebze ve çiçek üretim ve ihracatını arttırıcı projeler hızla uygulanacaktır.

Haşhaş sorununa bir yandan insani kaygıları tatmin edici, öte yandan haşhaş üreticilerinin mağdur durumlarına son verici çözüm yolları sür'atle bulunup uygulanacaktır.

Arazi kullanımında sadece hububat üretiminin arttırılması değil, mera ihtiyacı ve yem üretimini de gözönüne alınarak bu sâhalardan en yüksek toplam verimin sağlanması hedef alınacaktır.

Sayın Üyeler,

1961 Anayasasının yürürlüğe girişinden önce bilim ve fen bakımından tam olarak orman niteliğini kaybetmiş olan tarla bağ, meyvelik, zeytinlik gibi çeşitli tarım alanlarında ve hayvancılıkta kullanılmamasında yarar olan toprakların orman sınırları dışına çıkarılması ve tarım veya hayvancılıkta kullanılmak üzere adil bir toprak dağılımı düzeniyle o yerlerdeki köylülerin yararına sunulmasına ilişkin işlemler kısa sürede tamamlanacaktır.

Orman köylülerinin güçlü kooperatiflerde birleşmeleri ve bu kooperatiflerle orman işçileri sendikalarının orman yönetim ve gözetimine etkili olarak katılmaları sağlanacaktır.

Amenajman planlarının, orman varlığımızın korunmasını, geliştirilmesini ve ormana dayalı sanayilerin kurulmasını sağlayacak yönde hazırlanması hızlandırılacaktır.

Orman yolları başta olmak üzere alt yapı tesislerinin yapımına ve hızlı ve yaygın biçimde ağaçlandırmayı sağlayıcı projelerin uygulanmasına ağırlık verilecektir.

Orman sanayii, odun ham maddesine en büyük değeri kazandıracak, entegre tesisler şeklinde ve ormanlara mümkün olan yakınlıkta kurularak, kırsal nüfusa yeni istihdam ve gelir olanakları sağlanacaktır. Mevcut sanayiinin de aynı düzene kavuşturulması hedef alınacaktır.

Her türlü mülkiyet ihtilâflarının çözümünü sağlamak üzere orman kadastrosu çalışmalarını hızlandırılacaktır.

Orman köylülerinin sosyal ve ekonomik sorunlarının çözümüne önem verilecektir.

Orman ürünlerinin ticaretinde orman köylülerinin kooperatiflerine öncelik tanınacaktır. Yapacak ve yakacak ihtiyaçlarının köylüler yararına adillane ölçülerde karşılanması esasları, sanayinin ham madde ihtiyaçları ile dengeli bir biçimde geliştirilecektir. Orman ürünlerinin satışından elde edilen gelirlerden orman köylülerinin kalınmasına pay ayrılacaktır.

Dar gelirli orman köylülerinin diğer alanlardaki iş imkânlarından da faydalanmaları sağlanacaktır.

Sayın Üyeler,

Bu güne kadar ihmal edilen hayvancılık konusuna gerekli önem verilecektir. Köylümüzün kararlı bir gelir kaynağına sahip olmasında ve tarımımızın daha sağlam bir yapıya kavuşmasında hayvancılığın etkisi gözönünde tutulacaktır. Hayvancılığın daha hızlı gelişmesi için yem üretimini arttırılacak, pazarlama alanlarındaki tıkanıklıklar, planlama eksiklikleri, örgütlenme aksaklıkları ve finansman yetersizlikleri gibi dar boğazlar giderilecektir. Hayvan hastalıkları ile savaşın yaygın ve etkili olarak yürütülmesi için Devletçe her çaba gösterilecektir.

Hayvan alımları düzenlenecektir. Hayvancılık bölgelerinde yem, süt, et ve deri gibi hayvancılıkla ilgili sanayilerin geliştirilmesine önem verilecektir.

Yüksek üretim potansiyeli taşıdığı halde yeteri ölçüde kurulup geliştirilemediği için tükenme tehlikesi ile karşı karşıya bulunan su ürünlerini bollaştırıcı tedbirler alınacaktır. Balıkçılık kooperatiflerine ve balıkçılıkta uğraşanlara her türlü araç ve gereç ucuzca temin edilecektir. İç sular balıkçılığı, köylülerimize yeni bir gelir kaynağı sağlayacak yönde geliştirilecektir. Zararlı avlanma usulleri ve su kirlenmeleri önlenecektir.

Kooperatifçilik hareketlerini desteklemek ve geliştirmek üzere Köy İşleri ve

Kooperatifler Bakanlığına bağlı Kooperatifler Bankası kurulacaktır.

Köylerimizin insan sağlığına uygun içme ve kullanma suyu ihtiyaçlarının karşılanmasına hız verilecek, kuraklığın büyük çapta etkilediği ve susuzluktan ızdırap çekmekte bulunan Güneydoğu bölgesi köylerimizin ve benzer durumdaki yörelerin su ihtiyaçlarının sağlanması için gerekli köklü tedbirler sür'atle alınacaktır.

Mevcut ve kurulacak kooperatifler, ortaklarına hizmet eden, bağımsız, demokratik ve verimli kuruluşlar haline getirileceklerdir. Kooperatifçilik hareketinin yayılması ve geliştirilmesi için gerekli eğitim çalışmalarına hız verilecektir.

Sayın Üyeler,

Türkiye'nin iktisadi ve sosyal kalkınması için; milli, güçlü, sürekli ve yaygın bir sanayileşmenin gerçekleştirilmesi ana hedeftir.

Milli kaynak imkânlarımıza uygun, modern teknolojiye dayalı ve uyumlu olarak derinliğine, topyekûn sanayileşme geliştirilirken, kalkınmayı ve sanayi toplumuna geçişi bütün yurttaki dengeli olarak hızlandırıcı bir usulle, küçük ve orta boy sanayi kuruluşlarını da çağın gerçeklerine uygun şekilde güçlendiren ve bunlarla büyük kuruluşlar arasında organik bağlantı kuran, modern teknoloji ile yüksek istihdamı bağdaştıran temel üretim malları başta olmak üzere ağır sanayi ve milli harp sanayinin yurdumuzda geliştirilmesini hedef alan bir sanayi politikası izlenilecektir.

Ağır sanayi, ara malları ve yatırım malları sanayinin gelişmesine Hükümetimizce büyük önem verilecektir. Sanayi geliştirme çabalarımızda imalat sanayii ürünleri ile tüketim, ara ve yatırım malları sanayileri arasındaki irtibatlar kurulacak ve sanayi ürünlerinin toplam ihracat içindeki payı arttırılacaktır. Özellikle temel üretim malları sanayii ve ağır sanayi yatırımlarında, modern teknolojinin uygulanmasına öncelik verilecektir. Bu tür yatırımlarda tekelleşmeyi önleme amacıyla Devlet öncülüğü esas alınacaktır.

Her türlü alt yapı tesislerini hâiz organize sanayi bölgelerinin yurdun her tarafında hızla tesis ve geliştirilmelerine özel bir itina gösterilecektir.

Sanayileşmemize hız katmak, dağınık tasarrufları değerlendirmek, kalkınmanın nimetlerinden daha yaygın ve adil bir şekilde faydalanılmasını sağlamak üzere, kamu sektörü ve özel sektörün yanısıra halkın teşebbüs gücünü harekete geçirecek bir halk sektörü de geliştirilecektir.

Halkımızın sanayileşmeye yaygın bir şekilde katılmasını ve mahalli inisiyatifin güçlü bir şekilde harekete geçirilmesini sağlamak için kurulacak bölgesel kalkınma ortaklıklarına finansman ve diğer teşvik tedbirleri bakımından gerekli destekler ve kolaylıklar sağlanacaktır.

Sanayileşme memleketin bütün bölgelerine dengeli olarak yayılacaktır. Başta istihdam olmak üzere, sanayileşme ile gelen nimetlerin coğrafi dengeye ve sosyal adalete uygun bir şekilde bütün yurda dağıtılmasını sağlayacak her türlü tedbirler alınacaktır.

Taşıdığı özellikler ve son yıllardaki öremi dolayısıyla yurt dışındaki işçilerimizin tasarruflarının ve teknik maharetlerinin, kârlılığı yüksek, itici gücü fazla olan temel sanayi projelerine yönelmesi halk sektörünün önemli bir uygulaması olarak ele alınacaktır.

Kalkınma planlarının yurt gerçeklerine uygun proje alternatiflerini geliştirmek amacıyla yurdun her bölgesinde hangi sanayi tesislerinin kurulmasının elverişli olacağını ortaya koyacak etütlerin yapılmasına ve kurulması düşünülen tesislerin projelerinin hazırlanmasına özel bir ağırlık verilecektir. Bu çalışmaların sevk ve idaresi amacıyla Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı bünyesinde bir teşkilât kurulacaktır.

Sanayileşme için en uygun şartların hazırlanması, sanayileşmeye yönelik çalışmalarından en yüksek verimin alınması ve teşebbüs sahiplerinin güçlük ve engellerle karşılaşmadan, en uygun şartlar içinde sanayi tesisleri kurmaları ve işletmeleri sağlanacaktır. Bu amaçla başta sanayi sektörü olmak üzere, teşvik konusu olan diğer sektörlerde de uygulanacak etkili ve objektif teşvik tedbirleri kanunlaştırılacaktır.

Devletçe desteklenen sanayi teşebbüslerini finanse etmek amacıyla Sanayi ve Teknoloji Bakanlığına bağlı özel bir kuru-

luş kanununa sahip güçlü bir Sanayi Bankası kurulacaktır.

Yurdumuzun şartlarına uygun teknolojinin geliştirilmesi için Devlet her türlü desteği ve yardımı yapacaktır.

Sanayide standartlaşmaya büyük bir önem verilecektir.

İleri teknoloji getirmesi ,dinamik bir sanayileşmeye yardımcı ve bu konuda eğitimci olması, ihracata dönük bulunması gibi özellikler gözönüne alınarak yabancı sermaye teşebbüslerine imkân sağlanacaktır.

Bu konudaki politika uluslararası alandaki son gelişmelerden faydalanılacak şekilde yeniden düzenlenecektir. Yabancı sermayeden yararlanmada belirli ülkelere lağımlı duruma gelinmemesine dikkat edilecektir. Devletin ekonomiye yön verme gücü titizlikle korunacaktır.

Bu tür sanayide üretilen malların aramalı ithal maliyetleri ve kâr transferleri de dahil, nihaî maliyetlerinin dünya fiyatları önünde makul bir seviyede tutulmasına önem verilecektir. Yabancı sermayenin kâr transferleri de makul ölçüler içinde tutulacaktır.

Büyük bir gelişme potansiyeline sahip olan ve teşvikli halinde kalkınma hamlelerimize büyük katkıda bulunacak, küçük sanayici ,esnaf ve sanatkârların içinde buldukları, iş yeri edinme, finansman, tedarik, eğitim, pazarlama müşküllerini süratle ortadan kaldırmaya tedbirler alınacaktır.

Küçük sanayicilerimizi günün şartlarına uygun bir sistemde toplama, işbirliği yapmalarını ve müşterek imalâta bulunmalarını sağlama ve sanayii yurt sahına yayma gayesiyle kurulmakta olan sanayi siteleri inşaatına artan bir hızla devam edilecektir. Küçük sanayicilerimizin kredilerden azamî istifade etmeleri sağlanacaktır.

Bu sektör mensuplarının verimli işletmelere geçmelerini sağlamak için koöperatifleşme ve birleşmeleri teşvik edilecektir.

Tarihi zenginliği ve bol geçidi ile özellikle gelişmiş ülkelerde çok aranan, büyük ihracat imkânı olan, aynı zamanda halkımızın boş zamanlarını değerlendir-

cek ve ek gelir sağlayacak el sanatlarının geliştirilmesine önem verilecektir. Halen çeşitli bakanlıklar ve kuruluşlar tarafından yürütülen dağınık çalışmaların etkin bir hale getirilmesi sağlanacaktır.

Sayın Üyeler,

Enerji politikamızda esas, Türk ekonomisinin ihtiyaç duyacağı miktar ve vasıftaki enerjiyi istenilen zaman ve yerde ve millî menfaatlerimizle ahenk halindeki en uygun maliyet terkiibinde temin etmektir. Ekonomideki enerji açığının hızla kapatılması için kısa ve uzun vadeli programlar uygulanacak, elektrik enerjisi üretimi esas itibariyle hidrolik ve kömürle işleyen termik santrallerle dayandırılacaktır.

Petrol, tabii gaz, kömür gibi temel enerji kaynaklarının aranması çalışmalarına büyük önem ve hız verilecektir. Millî ihtiyaçlara ve cari dünya şartlarına cevap vermekten uzak olan Petrol Kanunu yeniden ele alınacak ve millî menfaatlerimize aykırı düşen hükümleri değiştirilecektir.

Asli enerji kaynaklarının ve bu kaynaklardan enerji üreten makina ve teçhizatın azamî ölçüde yerli imkânlardan temini için, aramadan işletmeye kadar bütün faaliyetler, köklü tedbirler almak suretiyle hızlandırılacak ve etkili hale getirilecektir.

Yeraltı kaynaklarımızın işletilmesinin Devletçe tanzimi sağlanacak, bu arada stratejik nitelik taşıyan bor mineraleri, hukuk kuralları çerçevesinde, devletleştirilecektir.

Madenlerimizin cevher veya yarı mamul yerine, işlenmiş ve imal edilmiş olarak ihracı için gerekli tedbirler uygulanacaktır.

Maden, petrol ve öteki tabii kaynaklarımızın bu arada özellikle demir, fosfat, bakır, kurşun, çinko, uranyum ve benzeri temel madenlerimizin potansiyelinin biran önce ve güvenilir şekilde tespiti ve değerlendirilmesi için arama çalışmalarına daha büyük kaynaklar ayrılacak ve bu gibi hizmetleri gören kamu kuruluşları yeniden düzenlenecektir.

Bilimsel ve teknolojik nükleer araştır-

malar memleket kalkınmasını destekleyici yönde özel bir itina ile yürütülecektir.

Sayın Üyeler,

Geniş halk kitlelerini ilgilendiren zaruri tüketim mallarında mal kıtlıklarının önlenmesi ve fiyat artışlarının kontrol edilmesi amacıyla tüketim malları endüstrilerine uygulanan dış rekabete karşı koruma tedbirleri uzun dönemde azaltılarak bu tedbirler ara malları ve yatırım malları sanayilerine kaydırılacaktır.

İç ticarete, piyasaların düzenlenmesi, düzenli bir fiyat sisteminin kurulması ve yürütülmesi, üretici ve tüketicinin korunması maksatları ile iş hayatını zorlaştırmayan, çağdaş anlayışa uygun mevzuat değişiklikleri yapılacak ve etkili bir tedbirler dizisi geliştirilip uygulanacaktır.

Piyasada darlığı çekilen, o yüzden fiyatları aşırı ölçüde yükselen mallarda fiyat istikrarının sağlanması maksadı ile bu tür malların, kamu kuruluşları ya da kooperatifler eliyle dış ülkelerde zamanında ve yeterli ölçüde ithal edilerek yurt içinde dağıtımını sağlanacaktır. Kamu kesimine gerekli temel malları kamu kuruluşları eliyle ithal edilecektir.

İç ve dış piyasalardaki aşırı fiyat hareketlerine veya mal bulamama tehlikeleri ne karşı iç piyasalarımıza düzgün bir şekil de mal arzını devam ettirmek üzere bir stok rejimi kurulacak, icabında gerekli malların, iç ve dış piyasalardan Devlet eliyle satın alınarak stok edilmesini sağlayan tedbirler geliştirilecektir.

Uluslararası ilişkilerdeki gelişmeler ve petrol sorununun ortaya çıkardığı gerçekler, Türkiye'nin dış iktisadi ilişkiler politikasının ve dış ödemeler dengesine ilişkin kararlarının ciddi ve köklü biçimde gözden geçirilmesi gereğini açıkça göstermiştir. Bu açıdan bakılınca dış ekonomik ve ticari ilişkilerimizi çok unsurlu denge kavramına uygun biçimde yöneltme gereği vardır.

Bu nedenle ihracatımızın değişik pazarlara yöneltilmesi ilkesinden hareket edilerek, Ortadoğu, Afrika ve Asya ülkeleri ile karşılıklı ticari ve iktisadi ilişkilerin geliştirilmesine önem verilecektir. Öte yandan AET ile olan ilişkilerin esas anlaşmalar doğrultusunda yürütülmesine devam edilmekle birlikte geçiş dönemi koşullarını

düzenleyen protokoller yeniden ele alınacak, toplumun ortaklık dışı ilişki kurduğu diğer ülkelerin şartları ve bu ülkelere uygulanan rejimler gözönünde bulundurulacak Türkiye'ye en uygun şartların sağlanması için gerekenler yapılacaktır.

İhracatın geliştirilmesine özel önem verilecektir. Bu maksatla Ticaret Bakanlığınca lüzumlu çalışmalar yapılacaktır ve ihracatın finansmanı için lüzumlu kuruluşlar geliştirilecek, gerekli tedbirler alınacaktır.

Sayın Üyeler,

Kalkınma planının eğitilmiş insan gücü hedeflerine ulaşabilme gayesi ile orta öğretimde, özellikle teknik konulara yönelmeyi hızlandırıcı tedbirler uygulanacaktır.

Çocuklarımıza töre ve geleneklerine uygun ahlâk kaidelerinin öğretilmesi gayesi ile ilk ve ortaöğretime mecburi ahlâk dersleri konulacaktır. Bu dersleri okutacak öğretmenlerin gerekli vasıfları taşınmasına özel bir önem verilecektir.

Bütün meslek ve sanat dallarında eğitim ilköğretime dayalı olacak, ortaokullarda meslek ve sanat eğitimi veren geçitli bölüm ve programlar bulunacaktır. Ortaokuldan sonra öğretim dalını değiştirmek isteyenlere hazırlayıcı imkânlar temin edilecektir. Ortaokulda meslek öğretimi görenler, gerekli şartları yerine getirmek kaydı ile liselerin yüksek öğrenime hazırlayan bölümüne geçebileceklerdir. Böylelikle öğrenimde kimsenin önünün tıkanmaması ilkesi gerçekleştirilmiş olacaktır. Üniversite ve yüksek okullara giriş, yüksek öğrenime yönelik programları izleyen öğrenciler için imtihansız olacaktır.

Bu sistem işler duruma getirilinceye kadar mevcut öğretim kurumlarının eğitim kapasiteleri azami ölçülerde kullanılarak yüksek öğrenim yapmak isteyen öğrencilerin açığa kalmamaları sağlanmaya çalışılacaktır.

Gene bu sistemin işler duruma getirilmesine kadar, meslek okullarının orta kısımları öncelikle açılacak ve ortaöğretimdeki meslek okullarının ikinci dönem mezunlarının üniversite ve yüksek okul

giriş imtihanlarına girebilmeleri sağlanacaktır.

Halk yardımı ile yapıp da bugüne kadar öğrenime açılmamış bulunan okul binaları, yapılış maksatlarına uygun olarak biran önce hizmete açılacaktır.

Yüksek öğrenim parasız olacak, yüksek öğrenime alınacak öğrenci sayısı ve bunların fakülte ve bölümler arasındaki dağılımı kalkınma planlarında öngörülen yetişmiş insan gücü hedeflerine göre tespit olunacaktır.

Eğitim kurumlarımız, ihtiyaç ve imkânlarımıza göre, yaygın eğitim faaliyetlerine geçeceklerdir. Yaygın eğitim çalışmaları koşullara göre her seviyede ve çeşitli alanlarda programlara bağlanarak, zamanında eğitim fırsatı bulamamış olanlara bu imkân verilecektir. Böylelikle bir taraftan toplumun ihtiyacı olan yetişmiş insan gücü sağlanırken diğer taraftan eğitimde süreklilik imkânları geliştirilecektir.

Eğitim kurumları modern araç, gereç ve laboratuvarlarla donatılacak, öğretim programları taktikçilikten kurtarılarak millî koşullarımıza uygun hale getirilecektir. Öğretim her kademesinde kitaba ve ezbere dayanan öğretim yerine, deneye, gözleme, milletlerarası seviyede araştırma yapmaya, metod ve teknik maharet kazanmaya, kişisel inisiyatifin geliştirilmesine ve işe ve üretime yönelmiş bir eğitime ağırlık verilecektir.

Kültür ve sanat kuruluşlarının daha verimli hale getirilmesini, sanatın halka dönük ve herkesin faydalanabileceği bir biçimde gelişmesini ve bu faaliyetlerin yurdun en uzak bölgelerine kadar yayılmasını sağlayacak tedbirler alınacaktır.

Çocuklarımızı zararlı yayımlardan koruyacak, eğitici, okuma ve öğrenmeyi özendirici, millî ve insanî duyguları güçlendirici yeni bir yayım programı geliştirilecektir.

Bilimsel ve teknik araştırmalar özel teşvik görecektir. Bir çok ilimlerin kurucusu insanları yetiştirmiş olan Milletimiz bundan böyle de araştırmacı ve bulucu yetiştirmesine ve başarılı ve ileri çalışmaları yapmasına elverişli şartlar tesis edilecektir.

Yüksek İslâm Enstitüleri, Eğitim Enstitüleri ve benzeri diğer yüksek okullara geniş bilimsel araştırma yapma imkânları sağlanacaktır.

Eğitimin bütün kademelerinde sosyal adalet ve eşit imkân sağlamak amacıyla, özellikle dar gelirli ailelerin çocukları için geniş bir yatılılık, kredi ve burs sistemi geliştirilecek ve eğitim yatırımları yurt düzeyine dengeli olarak dağıtılacaktır.

Bütün öğretim kurumları ve öğrenci yurtlarında çocuklarımızın ve gençlerimizin huzur ve güven içinde yaşama ve çalışmalarını sağlanacaktır.

Sporla gençliğin ve halkın beden ve ruh sağlığının geliştirilebilmesine yardımcı olunması esas alınarak seyir sporunda çok kitle sporuna, profesyonel spordan çok amatör spora ve bu meyanda okullar için spora ağırlık verilecektir.

Okul içi ve dışı gençliğin spor, izcilik, beden eğitimi, boş zamanları değerlendirme ve gönüllü olarak toplum kalkınmasına hizmet imkânları geliştirilecektir.

Güneş, atıcılık, okçuluk, binicilik ve cirit gibi geleneksel spor dalları ile jimnastik, atletizm ve yüzme gibi spor dallarına önem ve öncelik verilecektir.

Sayın Üyeler,

Diyanet İşleri Başkanlığı her türlü siyasi mülahazaların üstünde tutulacak ve yüksek manevî değeri gözönünde bulundurularak 633 sayılı Kanunun 1 inci maddesinde belirtilen görevlerini yerine getirmesi imkânları sağlanacaktır.

Din görevlilerinin toplumumuzdaki manevî yeri ve değeri dikkate alınarak ekonomik ve sosyal kalkınmamızda kendilerinden yararlanılacaktır.

Din görevlilerinin demokratik düşünce ve inanç özgürlüğü çerçevesinde sürekli eğitimden yararlanmaları sağlanacaktır.

Vekil imamların eğitim eksiklikleri tamamlanarak asıl kadroya geçme imkânları geliştirilecek ve vekil imam meselesi adil şekilde çözüldükten sonra, vekil imamlık uygulaması son bulacaktır.

Köylere hızlandırılmış bir programla imam kadroları temin edilecek ve camiye

İhtiyacı olan köylerin cami projeleri ve cami yapımı için gerekli malzemenin Devletçe sağlanması gerçekleştirilecektir.

Vakıfların, camilerin ve tarihî eserlerin bakım ve onarımı çalışmalarına büyük bir hız kazandırılacak ve bunlar gayelerine matuf olarak kullanılacaktır.

Sayın Üyeler,

Köylerimiz çevresinde yeni iş ve kazanç imkânlarının açılması, çağdaş uygarlık nimetlerinin yeterli sağlık ve eğitim kurumlarıyla ve her türlü kamu hizmetleriyle buralara ulaşması, nüfusun bu yük merkezlerde aşırı şekilde yoğunlaşmasının önlenmesi amaçlarına uygun olarak, demokratik bir anlayış içerisinde köy - kentlerin kurulması yoluna gidilecektir.

Şehirlerin gereğinden fazla ve düzensiz biçimde büyümesini önlemek, çevre sağlığı sorunlarını asgariye indirmek, konut ve arsa sorunlarına adil çözümler getirmek, insan hayatını yerleşme bakımından güzelleştirip mutullaştırmak için, şehirlerin gelişme alanlarındaki arsaların kamulaştırılması ve büyük şehirlerin çevrelerinde uydu kentler kurulması da dahil olmak üzere gerekli tedbirler alınacaktır.

Kıyılardan, kumsallardan ve tabii güzelliklerden bütün halkın serbestçe yararlanabileceği sosyal tesislerin geliştirilebilmesi için kıyılar ve kumsallar üzerindeki kamu hakları sür'atle toplum yararına değerlendirilecektir.

Gecekondular konusundaki mevcut zaman sınırlaması değiştirilerek, 1973 sonuna kadar yapılmış bütün gecekondular meşrulaştırılacaktır. Özel kişilerin arsaları üzerinde kurulmuş gecekondularla ilgili olarak ya arsaların kamulaştırılması yoluna gidilecek veya bu gecekondularda oturanlara başka konut sağlanacaktır.

Kalkınma planları ile fiziki planlamalar arasında bütünleşme sağlanacak, metropoliten planlama ve şehir planlaması rasyonel bir ilişki içinde sürdürülecektir.

Yerleşme düzeninde sanayi bölgelerinin sür'atle tespitine önem verilecektir.

Konut sorununu çözücü milli bir ko-

nut politikası geliştirilecektir. Yapı malzemesi ve yapı teknolojisi geliştirme çalışmaları hızlandırılacaktır. Kamu kuruluşları ile halkın konuta ayırdığı malî kaynakların ahenkli bir şekilde kullanılması sağlanacaktır.

Türkiye Emlâk - Kredi Bankası halka dönük uçuz ve toplu konut yapımında daha verimli ve etkin hale getirilecektir.

Kendi evine kendi yapmak isteyenlere uygun alanlar ayrılacak ve bu alanların alt yapıları kamu kuruluşlarıınca sağlanacaktır.

Kamu hizmetleriyle ilgili yapılar çevrenin ve göreceği hizmetin şartlarına uygun ve sade olarak yapılacaktır.

Sayın Üyeler,

Alt yapı hizmetlerinde bölgelerarası dengesizliğin giderilmesine önem verilecektir.

Yol şebekesinin geliştirilmesi hızlandırılacak, özellikle zirai ve sınaî ürünlerimizin pazarlanmasına yardımcı ve Milletimize emniyetli bir ulaşım sağlayan yolların yapımına ağırlık verilecektir.

Uzun dönemde ulaşım maliyetlerini en aza indiren, ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınma yönünden ülke yararlarını en iyi şekilde sağlayan kara, hava, su ve demir yollarından oluşan dengeli bir ulaşım sisteminin geliştirilmesi ana amaç olacaktır.

Yol hizmetlerinin aksamadan yürütülmesi için makina parkının yenileştirilmesine önem ve öncelik verilecektir. İhtiyaç duyulan makina ve yedek parçaların yerli kaynaklardan sağlanması oranı arttırılacak ve bu sanayi dalının geliştirilmesi özendirilecektir.

Demiryolu ağımızın büyük bir kısmı bugünün ihtiyaçlarını karşılayamayacak düşük standartlı hatlardan oluşmaktadır. Ulaşımında ve özellikle büyük hacimli yük taşımada demiryollarından daha geniş ölçüde yararlanılmasını zorunlu gören Hükümetimiz, demiryollarımızın gelişmesine ve modernleştirilmesine önem verecektir.

Deniz ulaşımının daha hızlı ve yoğun bir hale getirilmesi için deniz ulaşım araçları çoğaltılacak ve modernleştirilecektir. Kendi ihtiyaçlarımızı karşılamamın ötesinde ihracata da dönük bir gemi inşa sana-

yiimin sür'atle kurulması ve mevcutlarının daha verimli çalışması sağlanacaktır. Kıyı tesisleri ihtiyaçlara cevap verecek şekilde geliştirilecektir.

Hava ulaştırmasından daha geniş ölçüde yararlanılacak, hava meydanları ve uçaklar modern ihtiyaçlara cevap verecek şekilde araç ve gereçlerle donatılacak ve geliştirilmeleri hızlandırılacaktır.

Büyük ölçüde can ve mal kaybına sebep olan trafik kazalarının önlenmesi için karayolu taşımacılığı hizmetlerini, tesis, yönetim, işletme ve trafik kontrolü yönlerinden düzenli hale getirmek üzere kurum sal ve yasal tedbirler alınacaktır.

Posta, telefon ve telgraf hizmetleri ve televizyon nakli olanakları plan hedefleri yönünde, dengeli, yaygın ve çağdaş standartlara uygun hale getirilecektir.

Sayın Üyeler,

Tekel, kendi faaliyet alanı ile ilgili üretici kooperatifleri ve üst kuruluşları ile ortaklıklar kurarak ve işbirliği yaparak halk sektörünün gelişimine katkıda bulunacaktır.

Uluslararası anlaşmalar, dış turizmdeki gelişmeler ve yurt dışındaki bir milyona yakın işçimizin yurda geliş gidişlerinin ortaya çıkardığı çok yönlü sorunların çözümü amacı ile gümrüklerimiz ve bu alanda izlenmesi gerekli politika çağdaş anlayışa uygun bir şekilde düzenlenecektir.

İç ve dış turizmin ekonomik, sosyal ve kültürel katkılarından yurdumuzun ve ulusumuzun gereğince yararlanabilmesi sağlanacaktır.

Dar ve orta gelirli yurttaşlarımızın da turizmin imkânlarından faydalandırılmaları kolaylaştırılacaktır.

Tarihi anıtlarımızın ve millî eserlerimizin korunmasına önem verilecek ve bunlar onarılarak turizme yararlı biçimde değerlendirilecektir.

El sanatlarımızın, folklorumuzun yozlaşmaktan kurtarılması ve bunlardan turizmde ve tanıtma çalışmalarında yararlanılması için gerekli özendirme, geliştirme, eğitim ve örgütlendirme tedbirleri alınacaktır.

Türkiye Radyolarının yurt dışından

daha kolaylıkla dinlenebilmesi için gerekli yatırımlar yapılacaktır.

Televizyon eğitim programlarından, yaygın eğitim için olduğu kadar belli dallarda yazışma yoluyla yüksek öğrenim yapabilecek olanlar için de yararlanılacaktır.

Sayın Üyeler,

Sağlık politikasında amaç, halkın sağlık hizmetlerinden yararlanma seviyesini yükseltmek ve geri kalmış bölgelere öncelik vererek sağlık hizmetlerinin dağılımında sosyal adaleti gerçekleştirmektir.

Bu amaçla sağlık alanında hizmetler ve kurumlar bakımından ahenksizliği ve dağınıklığı giderici bir düzen kurulacaktır. Bütün yurttaşların sağlık hizmetlerinden yararlandırılmaları hedef alınacaktır. Özellikle malî gücü yetersiz olanların sağlık tesislerinden faydalanmalarında çıkarılan zorluk ve engeller kaldırılacaktır.

Koruyucu hekimlik hizmetlerine daha etkinlik ve yaygınlık kazandırılacak, tedavi hekimliği hizmetleri koruyucu hekimlik çalışmalarını tamamlayan bir unsur olarak ele alınacak, hastanede, evde ve ayakta tedavi hizmetleri hem kendi içinde hem de koruyucu hekimlik hizmetleri ile bir bütün olarak yürütülecektir.

Yataklı tedavide, hizmetler ve kurumlar bakımından mevcut dengesizliği ve dağınıklığı gidermek üzere bu hizmetlerin tek bir sistem içinde yürütülmesi sağlanacak, ayrıca boş yatak kapasitesinin etkin hale getirilmesi için gerekli tedbirler alınacak ve gelişen ihtiyaçlar oranında yatak sayıları arttırılacaktır.

Bir genel sağlık sigortası sistemi kurulması hususunda gerekli çalışmalar yapılacaktır.

Köyler ve gecekondü bölgelerindeki yetersiz ve kötü yaşama şartları düzeltilerek, buralarda yaşayan vatandaşlara daha sağlıklı hayat şartlarının hazırlanmasına ilişkin çalışmalar yapılacaktır.

Geri kalmış bölgelerdeki sağlık ocakları, evleri, merkezleri ve hastaneleri yeterli şekilde getirilecektir.

Çevre sağlığı bakımından hava ve su kirlenmelerinin vatandaşın sağlığını teh-

dit eden, tabiat şartlarını kötüleştiren etkilerinin önlenmesi için gerekli tedbirler alınacaktır.

İlaç fiyatlarının objektif esaslara göre tesbiti uygulamasına devam edilecek, ilaç sanayiinin güçlenmesi ve ham madde üretimine de yönelmesi özendirilecektir.

Piyasada eş değerli ilaç enflasyonu önenecek, tedavi değeri azalmış ilaçlara ait ruhsatlar kaldırılacak, ilaç üretim ve pazarlamasının etkin şekilde denetimini sağlanacaktır.

Kan ürünlerinin istihsalı, nakli ve stoklanması üzerinde bugünkü dağınık ve disiplinsiz uygulamayı giderici millî bir kan politikası geliştirilecektir.

Gıda maddelerinin sağlık yönünden denetimine önem verilecek, tüm beslenme konusu üzerinde önemle durulacak ve özellikle iyi beslenemeyen ve satın alma gücü yeterli olmayan okul öncesi ve okul çağındaki çocukların gereğince beslenmeleri sağlanacaktır.

Sayın Üyeler,

Çalışma hayatı ile ilgili haklar sür'atle yaygınlaştırılacak, yürüyen hayatın gerisinde kalmış yasa hükümleri değiştirilecek ve gerekli yeni yasalar çıkarılacaktır.

— İşçilerin asgari kudem tazminatı bir yıla yarım aylık yerine, bir yıla bir aylık üzerinden hesaplanacaktır.

— Toplu iş sözleşmeleri için yetkili sendika saptanmasında anlaşmazlık çıktığında yargı denetiminde işçilerin gizli oyna başvurulacaktır.

Tarım ve orman kesiminde çalışan işçilerin hakları kanunla teminat altına alınacaktır.

Çıracak, kalfa ve ustalar kanunu çıkarılacak, işbaşında eğitim düzeni kurulacaktır.

Sosyal güvenliğin yurt ölçüsünde bütün çalışanlara ulaştırılabilmesi amacıyla aşağıdaki tedbirler alınacaktır:

— Kooperatifleşme hareketine paralel olarak ve kooperatiflerce kurulacak yeni bir sosyal sigorta ve tarım sigortası sistemi geliştirilerek, köylülerimizin bir taraftan sosyal güvenliğe kavuşturulmaları, diğer taraftan kötlü ürün yıllarında ve

ya tabii afetler karşısında geçim zorluğundan kurtulmaları sağlanacaktır.

— Ülkemiz şartları gözönünde tutularak belli bir zaman süresi içinde bütün ülkeye yaygınlaştırılmak üzere, işçiler için işsizlik sigortası kurulmasına başlanacaktır.

— Çalışan kadınlardan isteyenlere daha erken emekliye ayrılabilme olanakları sağlanacaktır.

Bütün sosyal güvenlik kurumları bir çatı altında toplanacaktır. Kurulmuş ve kurulacak güvenlik sistemlerinin dışında kalan muhtaç durumdaki yurttaşlar için, sosyal yardımlar bir düzene bağlanacaktır. O arada gelersiz kalan yaşlılara, kim sesiz çocuklara ve sakatlara özel ilgi gös terilecektir.

Halen sosyal sigortalar kapsamına girmemiş ve yaşamları iyi kalpli fertlerin ilgisinin devamına bağlı olan çocuk, kadın ve ihtiyarlara sosyal yardım hizmetleri götürülecektir.

Memur Yardımlaşma Kurumu ve İşçi Yardımlaşma Kurumu Kanunları çıkartılacak ve bu kurumların gerek sosyal güvenlik, gerek yatırım alanlarında faaliyet geçmeleri sağlanacaktır.

Yurt dışındaki işçilerin haklarını daha sağlam teminata bağlamak, işçilerin ve çocuklarının buldukları ülkelerdeki eğitim imkânlarından daha geniş ölçüde faydalanmalarını ve işçilerin yurda dönüşlerinde tecrübe ve kabiliyetlerine uygun iş bulmalarını sağlamak için gerekli tedbirler alınacaktır. Yurt dışındaki işçilerimizin çocuklarının millî ve dinî eğitimleri aksamadan yürütülecektir.

Sayın Üyeler,

Ulusal güvenliğimiz için olduğu gibi, ulusal varlığımız, birliğimiz ve bütünlüğümüz için de hayati önemi olan Silâhlı Kuvvetlerimizin yapısının ve vurucu gücünün eşsiz tarihi ve geleneği ile mutenasip ve gelişen ilim ve teknoloji icaplarına uygun bir seviyede olması temel hedefimizdir.

Millî güvenliğimiz ve savunmamız için yalnız ortak sistemlerle yetinilmeyecek, kendi millî savunma politikamız, stratejimiz ve imkânlarımız da geliştirilecektir.

Silâhli Kuvvetlerimizin geliştirilmesi artan şekilde milli kaynaklarımıza dayanacaktır. Bunun için savunma icapları ile ekonomik ve sosyal gelişme arasında verimli ve uyumlu bir denge tesis ve idame ettirilecektir.

Topraklarımızdaki ortak savunma tesislerinin, savaş araç ve gereçlerinin Türk Devletinin denetimi altında bulunmasına daima itina edilecektir.

Anayasamızın 60 ıncı maddesinin verdiği imkân değerlendirilerek askerlik veya yedeksubaylık çağı gelmiş bulunanlardan modern bir ordunun ihtiyaç fazlası olanlar, tahsil, meslek ve ihtisaslarına uygun diğer kamu görevlerinde çalışabileceklerdir.

Dış politikada amacımız, Atatürk'ün kurduğu temelle, üzerinde barışçı, Devlet Hukuku kurallarına saygılı, Türkiye'nin bağımsızlığını gözetilen bir politika izlemektir.

Birleşmiş Milletlerin kuruluşundan beri üyesi olan Türkiye, devletlerarası ilişkilerde, herşeyden önce bu örgütün yasasındaki ilkelere uymayı, dış politikasını da açıklık ve samimiyetten uzaklaşmama'yı amaç edinmiştir.

Bütün ülkelerle dostluk ilişkileri sürdürmek azminde olan Hükümetimiz, özelikle müttefiklerimizle, komşu ülkelerle ve aramızda tarihsel, geleneksel ve manevi bağlar bulunan ülkelerle iyi ilişkilerin geliştirilmesine büyük önem vermektedir.

Türk Milleti ulusların özgürlüğü ve sömürgeciliğin tasfiyesi hareketine öncülük etmiş millet olarak, bağımsızlığına yeni kavuşmuş veya kavuşma çabasında olan ülkelere özel bir yakınlık duymaktadır.

İçinde bulunduğumuz ortak güvenlik sistemine ve ittifaklara bağlı kalmamak ve bunların gelişen şartlara intibak edecek şekilde uygulanabilmesinin sağlanmasına dikkat edilecektir. Gerçek barış ve güvenliğin sağlanması samimi arzusu ile yapılacak her türlü teşebbüsü destekleyecek ve bu yönde olumlu gayretler sarfedeceğiz. Bu maksatla düzenlenen çeşitli konferanslarda bütün ilgiller için geçerli güvenlik şartlarının sağlanmasına dikkatli ve yardımcı olacağız.

Ortadoğuda adil ve devamlı bir barışın gerçekleşmesi için dileğimizdir.

Milletlerarası hayatta tek taraflı çözüm yollarının kuvvete başvuru olarak kabul ettirilmesine karşı olan Türkiye, Ortadoğuda silâhli çatışmaya son verilip tarafların anlaşmazlığa müzakere yoluyla çözüm aramalarını memnuniyetle karşılamaktadır. Vuku bulmuş haksızlıkların bu müzakerelerle ortadan kalkmasını temenni ediyoruz. Güvenlik Konseyinin 242 sayılı kararının uygulanmasının Ortadoğuda barışın tesisi yolunda önemli bir adım olduğuna inanıyoruz.

Yurt dışındaki Türklerin herşeyden önce uluslararası anlaşmalarda kendilerine tanınmış bulunan haklardan tam olarak yararlanmalarını sağlamak önemli hedeflerimizden biridir. Yabancı memleketlerdeki soydaşlarımızın Türk kültür ve varlıklarının korunup geliştirilmesine, buldukları ülke halkına tanınan her türlü haktan tam ve eşit olarak yararlanabilmelerine önem vermekteyiz.

Yurt dışında Türk kültür varlığının korunması faaliyetlerinin yanısıra, Türk kültür ve sanatının gereği gibi tanıtılması için anlaşmalar ve mübadele programları çerçevesinde gerekli çalışmalar yapılacaktır.

Öte yandan, vatandaşlarımızın yabancı memleketlerdeki emlakî ve hakları ile ilgili sorunların da sür'atle çözümlenmesine önem verilecektir.

İki cemaatten oluşan Kıbrıs'a Türk toplumunun eşit egemenlik statüsünün korunması ve Devlet yönetiminde iki cemaat arasında her yönü ile huzurlu bir işbirliğinin sağlanması için en isabetli çözüm şeklinin federatif bir sistemde bulunacağına inanıyoruz. Böyle bir çözüm yolunun Kıbrıs'ın ülke bütünlüğünü ve bağımsızlığını kuvvetlendirecek bir temel teşkil edeceği inancındayız. Halen yürütülmekte olan müzakerelerin, Kıbrıs Anlaşmalarının ortaya koyduğu esaslardan hareketle, gerçeklik ve iyiniyet içinde böyle bir sonuca ulaşması, ilgili bütün tarafların uzun vadeli ortak çıkarlarına ve bölge barışına en iyi şekilde hizmet edecektir.

Denizlere ve deniz yataklarına ilişkin sorunların, zamanımız ihtiyaçları uyarın-

ca çözülmesi amacı ile yapılmakta olan uluslararası deniz hukuku çalışmalarında Türkiye'nin güvenliğine ve her türlü hak ve yararına değinen konular üzerinde hassasiyetle durulacaktır. Bu alanda gelişmekte olan Devletler Hukuku kuralları ve uygulamaları çerçevesinde ulusal hak ve çıkarlarımızı dikkatle izlemek, korumak ve değerlendirmek kararındayız.

Sayın Üyeler,

Programımızı takdirlerinize ve eleştirilerinize sunarken, bir inancımızı daha belirtmek isteriz.

Cumhuriyet Halk Partisi ile Millî Selâmet Partisinin kurdukları Hükümet ortaklığı, uzun süre millî bütünlüğümüzü zedelemiş, kalkınma hamlelerimizi güçleştirmiş bazı tarihi yanlışların doğurduğu sunî ayrılıklara da son veren bir yeni dönem açmaktadır ülkemizde.

Sömürünün örtülü bir aracı olarak yüzyıllardır körüklenen bazı sunî ayrılıkların yerini, artık ülkemizde, sağlıklı bir demokrasinin gereği olan ve çağdaş toplum yapısının ve sorunlarının yarattığı çelişkileri yansıtan düşünce ayrılıkları almaktadır. Bu anlamdaki düşünce ayrılıkları ise Hükümet Programının başlangı-

cında da belirttiğimiz gibi toplum yaşamının zenginlik getirecektir; toplum yapısını sarsmayacak, canlandıracaktır; Milleti bölmeyecek, bütünleştirecektir.

Böyle bir oluşumun bir mutlu belirtisidir bu Hükümet.

Cumhuriyet Halk Partisi ile Millî Selâmet Partisinin temel sorunlara cesaretle inebilen bir programla Hükümet ortaklığı kurabilmiş olmaları, gerçek bir huzur döneminin de başlangıcı olacaktır.

Kimsenin birbirine kuşku ile bakmadığı bir huzur dönemi olacaktır bu. Ayrı düşüncelerin barış içinde tartışıldığı ve yan yana yaşayabildiği bir dönem olacaktır. Kimsenin kimseyi ezemediği bir dönem olacaktır.

Genliğe kuşkuyla ve korkuyla değil, güvenle ve sevgiyle bakacağız. Siyasal, sosyal düşünceleri ne kadar ayrı olursa olsun, gençlerimiz, çocuklarımız arasında kardeşliğin yerleşeceği, sevginin yeşereceği bir ortam hazırlamayı başta gelen ödevlerimizden biri sayacağız. Öylece, toplumsal barış ve huzur, ilk filizlerini gençliğimiz içinde verecektir.

Bu inanca ve sözle Yüce Kurulunuza Hükümet adına saygular sunarım.

TÜSTAV

YAKINDA ÇIKIYOR

İNSAN NASIL İNSAN OLDU

İki Sovyet Bilim İşçisinin hazırladığı «**İnsan Nasıl İnsan Oldu**» adlı iki ciltlik kitapta, insanın, insanlaşmasındaki evreler, insanın doğaya hâkim olmak için nasıl savaştığı, dünyayı nasıl kavradığı, değiştirdiği; emeğin belirlenmesi, sermayeye karşı kıpırdanmalar; dinle bilimin anlaşmazlığı; bugünlere nasıl ulaşıldığı sergileniyor.

Kitapta yer alan bazı başlıklar:

Taş sayfalı kitap * İnsan ikinci bir doğa yaratıyor * Bin yıllık okul * Dilsiz dil * Dilden ele * İnsanı emek yarattı * Av toplumundu * Emeğin takvimi * Özel mülkiyet yoktu * Köleler ve özgürlük * Ölüler canlıları anlatıyor * İnsanın kendi malı - başkasının malı * Her şey ortaktı * İlk ozanlar * Köyde önce her şey ortaktı * Bilimin ilk sözü * Yeni türküler söyleyen eski ozan * Derken Pitagor çıkageldi * Heraklit düşünmeyi öğretti * Herodot'u dinliyoruz * Soyluların konuşmaları * İdealizmle materyalizmin savaşı, tanrısız ve eşitçi Demokrit * Prometheus'u zincire vuruyorlar * İnsan kendi gücünden kuşkuya düşüyor * Sokrat yanılıyordu * Platon'un hayal dünyası * Büyük düşünür Aristoteles * İskender ve Umud * Egemen sınıf düzeni * Bilim işçileri * Kafa ile el * Arşimet yasası * Kölelerin isyanı * Emeğe lânet * Bilimle uğraşanlar parçalanıyordu * Yeni düzen: feodalizm * Rus halkı üstüne * Köylünün isyanı * Düşünen insan * Acı bir sevgiden yoruldu * Moskova üçüncü Roma olmuştu * Marko Polo * Emek ve bilim * Bir dinsizin hikâyesi * Leonardo da Vinci * Dante'nin bildiği * İlk sömürge * Köpeklere parçalanılan Kızılderililer * Yeni çağın en büyük adamı Kolomp * Ekonomi savaşı başlıyor * Kitap savaşa gidiyor * Kopernik'in kitabı * Platoncularla Demokritçiler arasındaki eski savaş alevleniyor * Bruno'nun ölümü insanın sonu değildi * v.b....

İki cilt 20'şer liradan 40 lira. Bir takım isteyecekler 40 liralık posta pulu ya da 40 lirayı önceden göndermelidirler. 120 lirayı geçen siparişlerde %20 indirim yapılacaktır.

DÜNYA PARA BUNALIMI

JACQUES MALTERRE

Yerebatan cad.
Üretmen han. 405
Cağaloğlu/İst.

- Para, kapitalizm için temel bir araçtır.
- Finans-Kapital, kurduğu uluslararası para sistemiyle üçüncü dünya ülkelerini ve geniş emekçi kitleleri ne şekilde etkiliyor?
- Dünya para bunalımını çağdaş kapitalizmin çelişkileri yaratıyor.
- Kapitalin uluslararasılaşması ve günümüzde yeni bir güç olarak ortaya çıkan çokuluslu şirketler.

GÖZLEM YAYINLARI

Muzaffer Sencer

SOSYAL SINIFLAR

(kriter ve göstergeler)

DAĞITIM

İstanbul: GE-DA,

Ankara: AYDIN KİTABEVİ

İzmir: KIVILCIM DAĞITIM

26 8070

Çağaloğlu, Çatalçeşme Üretmen hanı 415,

pk. 966. Karaköy

Muzaffer Sencer'in katman katmanlaşma ve sosyal sınıf olgularını ele alarak incelediği bu kitabı kavram ve çözümleme yöntemlerine getirdiği açıklıkla sosyal sınıf gerçeğinin anlaşılmasına katkıda bulunmak ve bu alandaki kavram kargaşalığına son vererek sağlıklı bir yöntemin temellerini saptamak, çabasıdır.

TÜSTAV

PARTİZANIN KIZI

Dimitrof Ödülü'nü kazanan Emil Koralof'un romanı çıktı ... 20 lira

FİDEL CASTRO KONUŞUYOR

3. basımı çıktı ... 10 lira

YAŞADIĞIMIZ GÜNLERİN ŞİİRLERİ

Kemal Özer'in şiirleri çıktı ... 7.5 lira

TÜSTAV

HABORA KİTABEVİ P.K. 6 Beyazıt — İstanbul

th.kornaros

**HAYDARI
KAMPI**

çev:Nevzat Hatko

15 TL

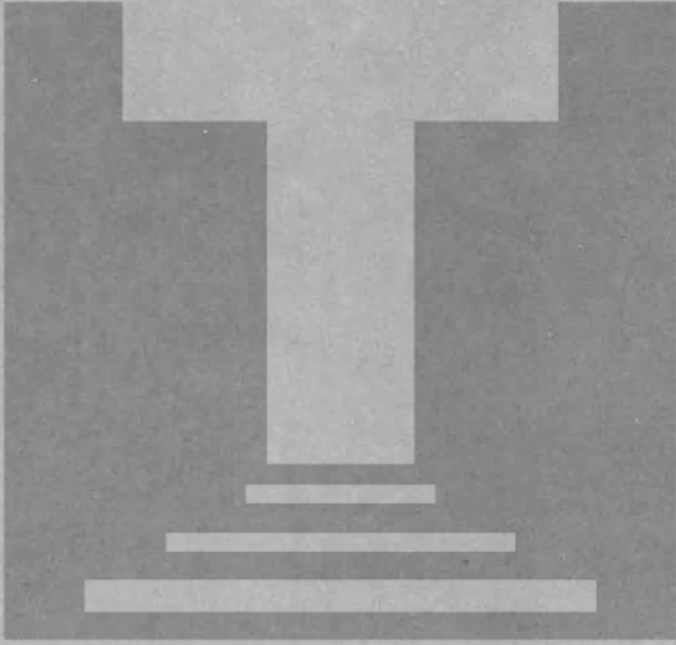
Ataç Kitabevi / İstanbul

**ANA
GORKI**

- Tam metin
- Doğru çeviri
- Duru türkçe

20 TL
SOSYAL YAYINLAR
PK.716-İSTANBUL

ilke 10 LİRA
AYLIK İNCELEME YORUM BELGE DERGİSİ

TÜSTAV